چاوپکەوتن لەگە نوسەر و مژوونوسی ئەکادیمیی کورد د. جاسم خشناو.. سازدانی: هیوا ناسیح

(لە خرانی بناری سەفینەوە وە تا کن منارە خوارەکەی پیزە)

((د. جاسم خشناو، ئەو پیاوە سادە و خاکیەی گەشتی ژیانی لە گوندی خرانی بناری سەفینەوە دەست پ دەکات، ئەو یەک لە چالاکترین و دریتترینی ئەو کوردانەیە کە وا ب نیو سەدە دەچت لە هەندەرانە و ب رژکیش لە خەم و خەبات و ئازاری گەل و نەتەوەکەی دانەبیاوە، جگە لەوەی کتایی حەفتاکانی سەردەی ابردوو چەند سالک لە سەرەتای ششی نو پشمەرگە بووە، سای ۱۹۸۱ ویکردتە ئیتالیا و دوو دکترای لە بوارەکانی (پەیوەندییە ندەوەتییەکان وە مافی مرق) لە وتەدا هناوە، چەندان بوانامەی نودەوەتی لەبوارەکانی مژوو، هەبژاردن، کخراوی مەدەنی و ..هتد هناوە. ناوبراو ئستا مامستای زانکیە لە یەکک لە زانک بەناوبانگ و درینەکانی ئیتالیا (زانکی پیزە)، چەند کتبکی لەسەر کورد لە زمانی ئیتالییەوە وەرگاوە و نوسیوە، دەیان وتار و لکینەوەی لەسەر کورد و کشەکەی بە ئیتالی باوکردتەوە، سەرپەرشتیار و رکخەری چەندان کنفرانس و سیمینار و بنەی کەلتوری و سیاسی و شەنبیریی کوردی بووە لەو وتە. بە کورتی دەتوانین بین ناوبراو ناسراوترین و چالاکترین کوردە لە وتی ئیتالیا، کەچی لای کورد خی هشتا زر کەم ناسراوە و بایەخی پنەدراوە! لەم چاوپکەوتنەدا ئاشنای دەبین و دەزانین کە ئەم کەسە گەوهەرکە، بمشوریی دەستەتی کوردی و تەمی غوربەت لەبەر چاوانییان ون کردوە.))

پ ١. دکتر جاسم خشناو کە؟ گەر لە دەمی خیەوە بیناسین.

و: ناوم جاسم تفیق مستفای، ل سالی 1959 ل گوندی “خران”، ل بناری چیای سفین هاتووم دونیاوە، ل سرتای سالانی شستکان مامان چت هولر، لر قناغکانی خوندنم تواو کردوو، ل هولر ل ئامادیی کوردستان خوندوم. ل نورزی 1981وە ل

ئیتالیا دەژیم.
پ ٢. کاک دکتۆر کەی و چۆن تێکەڵاوی شۆڕشی کورد بوون و دواتر چۆن بوو سەنگەری خەباتتان لە شاخەوە بردە ئەوروپا؟
و: لە راستی من، وەک زۆربەی خەلکی کوردستان، لە سەردەمی مندالی تێکەلاوی بزوتنەوەی چەکداری یان شۆڕش بووین، لە سەرەتا مالمان لە گوند بوو، لە دوای ئەیلولی 1961 گوندەکەمان بۆردومانکرا، ناچار زۆربەی دانیشتوانەکەی رووی لە ئەشکەوتەکانکرد، وەک خەونی شەوانە هەندێکم ئێستاش لە بیر ماوە.
بە پێی سەرچاوە مێژوویەکان لە سالی ١٩٢٠ ناوچەکەمان بە سەرکردایەتی میرانی سالح بەگی خێران لە دژی دەسەلاتی ئینگلیز راپەڕیوون، لەشکرێکیان بۆ کۆمەک و پالپشتی لە حکومەتەکەی شێخ مەحمود رەوانەی ناوچەی سلێمانی کردووە، بۆیە فرۆکەکانی ئینگلیز گوندی خێرانیان بۆردومان کردووە. لە سالی ١٩٢٤ کاتێک سمکۆ ئاغای شکاک، بە خۆی لەشکرەکەی سەردانی کوردستانی باشور دەکات، دەلێن، ٢ شەو لە گوندی خێران میوان بووە و پاشان لە رێگەی مەرگە و پشدەر گەڕاوەتەوە رۆژهەلات. دوایی کە مالمان هاتە هەولێر و چوونە قوتابخانە زۆربەی هاوینەکان دەگەڕاینەوە گوندەکەمان یان گوندی مالی دایکم، سوسێ، ئاشنایەتیمان لەگەل پێشمەرگە زوو بۆ زوو پەیداکرد، زۆربەی خزمەکانی دایکم پێشمەرگە بوون.
لەگەل بەیانی ئازاری 1970 هەستی “کوردایەتی” لای من نەشونمایکرد، لە قۆناغی ناوەندی چوومە ریزی “یەکێتی قوتابیانی کوردستان” و دەستم بە خوێندنەوەی رۆژنامە و گۆفار و کتێبکرد. لە گەل دەستپێکردنەوەی شەڕو پێکدادانی 1974 بۆ ماوەی 2 مانگ، ئازار و نیسان، لە گوندەکانی خۆمان لە خویندن دابڕام و تفەنگێکی بڕنەی لە خۆم درێژترم بە شان بوو، پاشان بابم و خزمان ناچاریانکردم بگەڕێمەوە هەولێر.

((وێنەیەکی قۆناغی ئامادەیی لە هەولێر (١٩٧٧))

کە ئاشبەتالی 1975 رویدا کاریگەری گەورەی لەسەر من دروستکرد، دوای تەواوکردنی ئامادەیی ناوم لە "پەیمانگای تەندروستی موسل" دەرچوو، سەرەتای مانگی 11ی سالی 1978. گەڕامەوە هەولێر و پاش چەند رۆژێک پەیوەندیم بە هێزی پ. م. یەکێتی کرد، 2 خالم پێشمەرگەبوون، لە مەهابادە مالی خالی دایکم و هەندە لەو خزمانەی لە دوای ئاشبەتالە لە ئێران مابوونەوە، دوای روخان و نەمانی شا گەڕابوونەوە مەهاباد، خالەکم هاوسەرگیری لەگەل ژنێکی ماهابادی کردبوو. لە مەهاباد ئاشنایەتی و ناسینم لەگەل هێزە سیاسیە کوردی و ریکخراوە ئیرانیەکان پەیداکرد، دەرفەتی ئەوەم بۆ رەخسا بۆ ماوەی زیاتر لە دوو سەعات چاوپێکەوتن لەگەل شەهید قاسملۆ بکەم.

چۆن و لە بەرچی سەنگەری خەباتی چەکداریم جێ هێشت؟ وەلامەکە دوورو درێژە و ئەوەندە دەتوانم بلێم من و هاوتەمەنەکانم، لە شار، بیرو بۆچوونێکی رۆمانسیمان بۆ شۆڕش هەبوو، باوەڕمان بە ئازادی رادەربڕین، پرنسیپی عەدالەت و دەستپاکی و راستگۆیی و خزمەتی چینی هەژار و.. هتد هەبوو بەداخەوە لە شاخ ئەوانە زۆر کەم بوون، ئەوکات شەڕی براکوژی نێوان یەکێتی و قیادەی موەقەتە، یەکێتی و حسک و ئەوانیتر لە ئارادابوو، پاش نزیکەی 2 سال وازم لە پ.م هێنا. بیریی ئەوەم دەکردەوە ئەگەر بچمە ئەوروپا و هەول بدەم هەست و سۆزی رای گشتی و کۆمەلانی خەلکی ئەوروپا بۆ دۆزی کورد رابکێشم لەوانەیە لە خەباتی چەکداری باشتر بێت. ئەوە بوو دەرفەتێکم بۆ رەخسا و لە رێگەی تورکیا بەرەوە هەندەران کەوتمە رێگا، پاش سەردانیکردنی هەندی وولات لە سەرەتای 1981 لە ئیتالیا گیرسامەوە.

پ ٣. لە ئیتالیا چیتان خوێندوە، ئەو پلە زانستی و ئەکادیمیانەی هێناوتانە چین؟

و: لە ڕاستی نە دەبوایە لە ئیتالیا بمێنمەوە، ئەوکات، بە یاسا، نە مافی پەناهەندەیی و نە سۆسیال هەبوو، ئیقامە وەرگرتن زۆر بە موشکیلە بوو، لەبەر ئەوە بڕیاری مانەوەم عەقلانی نەبوو. لەگەڵ ئەوەش، لە شاری پێروجا Perugia، دەستم بە خوێندنی زمان کرد، پێروجا شارێکی کۆمونیستی و چەپ بوو. پاشان لە کۆلێژی علومی سیاسی لە شاری پیزە Pisa وەرگیرام، تا کەوتنی ڕژێمی بەعس لە نیسانی 2003 تاکە کورد بووم لەم شارە.

لە شاری پیزە زانستی سیاسی، بە شی "یاسا و سیاسەتی نەودەوڵەتی"م تەواوکرد. پاشان لە سالانی 1992 – 1995 لە زانکۆی پادۆڤە Padova کە 40 کم لە شاری ڤینیسیا دوورە دکتۆرام لە "دامەزراوەو تەکنیکەکانی پاراستنی مافی مرۆڤ" تەواو کرد. لە کۆتایی 1995 تا ناوەڕاستی 1998 گەڕامەوە شاری پیزە و خەریکی دکتۆرا بووم لە "پەیوەندیە نەودەوڵەتیەکان".

لە سالی 1994 لە زانکۆی مەعریفەی ڕۆما La Sapienza، لە پێشبڕکێیەک سەرکەوتم و دەبوایە بۆ ماوەی 2 سال وەک توێژەر بمێنیتەوەو پاشان، ئەگەر مامۆستاکان ڕەزامەندیان دەربڕیبایە ئەوە دەبووی بە مامۆستای یاریدەدەر و پاشان ڕێچکەی زانستیت وەردەگرت و تا پرۆفیسۆر. بەداخەوە ئەوکات من جنسیەی ئیتالیم نەبوو و قەبول نەکرام، ئەوکات وەرگرتنی وولاتینامەی ئیتالی زۆر بە گرفت بوو، ئێستاش هەر وایە.

(وێنەیەکی قۆناغی خەباتی شاخ، لە ڕیزی ی.ن.ک.، لە هاوینی ١٩٧٩، مەهاباد شاری مەهاباد، هاوینی ١٩٧٩، گەڕەکی "کوی فەڕەح"، نزیکی مەکتەبی – دەفتەری سیاسی حیزبی دیموکرات، لە ڕاستەوە: جاسم

خۆشناو، محەدین مەعروفی (ماهابادی)، حاکم پێشڕەو سەید برایم))

پ٤: کاک دکتۆر ئەوە سالانێکی زۆر بوو لە ئیتالیا دەژیان ئەوە چۆن بوو رەگەزنامەی ئەو وولاتەتان نەبوو و بۆچی شاری پیزاتان هەلبژارد؟

و: لە راستی پێمخۆش بوو لە شاری فلۆڕانس بخوینم، کە پایتەختی هەرێمی تۆسکانا Toscana یە و رێنانسی ئیتالیا و هەموو ئەورووپا لێرە سەری هەلداوە، کۆمەلێک کوردی باشورو رۆژهەلات لەم شارە دەژیان و زۆریش چالاکبوون بەلام شارێک بوو بژێوی ژیانی گران بوو، بە تایبەتی خانو بە کرێ زۆر گران و بە زەحمەت دەست دەکەوت. شاری پیزەم هەلبژارد لەبەر دوو هۆ، ٨٠ کم لە فلۆڕانس دووربوو و، لە شاری پیزە لە کۆتایی سالانی ١٩٦٠ بزوتنەوەی خویندکارانی چەپ لێرە لە دایکبووەو گەشەی کردووە. هەروەها لە سالی ١٣٤٣زا بە فۆرمی زانکۆی پیزا کراوەتەوە و رۆڵ و سەنگێکی تایبەتی هەیە.

سەبارەت بە بەدەستهێنانی جنسیەی ئیتالی، ئەوکات و ئێستا، زۆر بە گرفتە، بە یاسا دیارینەکراوە کە پاش ئەوەندە سالە، تۆ مافی وەرگرتنت هەیە، زۆر کەس هەیە، لەوانە ژمارەیەک کوردی باشور، دوای ٢٠ – ٣٠ سال ولاتینامەی ئیتالیان وەرگتووە. لەبەر ئەوەی لە ئیتالیا جنسیە ماف نیە بەلکو "لێرە جنسیەت پێ دەبەخشن یان پێت دەدەن". لە سالی ١٩٩٢ یاسای ولاتینامە کە تاکو ئیستا دەستکاری و هەموار نەکراوە

لە ئیتالیا وەزارەتی ناوخۆ بەرپرسی سەرەکی پێدانی ولاتینامەیە، داواکەت بە کۆمەلێک فلتەر دەڕوات و لە کۆتایی بە بڕیاری وەزیری ناوخۆ پێت دەبەخشن.

من لە سەرەتای مانگی یەکی ١٩٩٤ داواکاریم پێشکەشکرد، لە سەرەتای مانگی ئابی ١٩٩٦ وەلامەکە بە نەگەتیڤ گەڕایەوە، زۆر زۆر پێی نیگەران بووم، بە ماوەی چەند رۆژێک لە مال دەرنەچووم و وەلامی تەلیفۆنیشم نە دەدایەوە. وەلامەکە، بە نووسین، دەلێ :

"ناوبراو (جاسم) هەرچەندە هەرسێ مەرجە یاساییەکانی هەیە بەلام بە پێی راپۆرتێکی ئاسایش و هەوالدەری نیشتمانی رۆژی ... پێدانی ولاتینامەی ئیتالی بە ناوبراو هەڕەشە بۆ سەر بەرژەوەندی گشتی و ئاسایشی ئیتالیا دروست دەکات ... هتد".

مانگی پێشو، تەموزی ١٩٩٦ زۆربەی کاتم لە شاری رۆما بەسەر برد، بە یارمەتیدانی برادەرانی باکور بۆ بەستنی خولی پێنجەمی "پەرلەمانی کوردستان لە دەرەوەی ولات" و بەشداریکردن تێیدا، چاوپێکەوتنم لەگەل دەیان ئەندام پەرلەمان و رۆژنامەنوس ئەنجامدا. مانگی ئاب لە ئیتالیا مانگی پشو و گەشت و گەڕانە، ش[illegible]ی ناوخۆی پارتی –

یەکەتی و، ٣١ ئاب، سەرباری هەموو شتێ بوو.
بە هەرحال دوای هەفتەیەک پەیوەندیم بە هەندێ مامۆستای زانکۆ و کەسایەتی شاری پیزە کرد، هەموو بەیەکەوە کەبووینەوە بە چاوی خۆیان وەلامە نەگەتیڤەکەیان بینی و بە جارێک حەپەسان. بڕیاردرا واژەی ژمارەیەک کەسایەتی ئەکادیمی و کولتوری و سیاسی و ئیداری کۆبکەنەوە و رەوانەی لای وەزیری ناوخۆی بکەن و چونکە تەنها ئەو دەیتوانی بڕیارەکە پوچەڵ بکاتەوە. خۆشبەختانە وەزیری ناوخۆی ئەوکات بەڕێز جۆرجۆ ناپۆلیتانۆ-(١٩٢٥ – ٢٠٢٣) Giorgio Napolitano بوو. کەسایەتی سیاسی ناسراو بوو، لە سالانی ١٩٨٠ بەرپرسی پەیوەندیەکانی دەرەوەی "پارتی کۆمونیستی ئیتالیا"بوو، لە 2006 تا 2015 بووە سەرۆک کۆمار. پارتی کۆمونیست، ئەوکات، دووەم پارتی گەورەی ئیتالی بوو، من ٢ جار لەکاتی سەردانی مەکتەبی سیاسی ئەو حیزبە چاوم پێیکەوتبوو، جارێکیش، لە نیسانی 1991، بەڕێزان د، مەحمەد عوسمان و عەدنان موفتی بردە لای سکرتێری حیزبەکە و بەڕێز ناپۆلیتانۆ ئامادەبوو، هەر ئەوکات سەرۆکی پەرلەمانی ئیتالی سەر بە پارتی کۆمونیست بوو و پێشوازی لە وەفدەکی رەوەندی کورد لە ئیتالیا کرد و منیش یەکێک بووم لە بەشداربوەکان.

((خۆپیشاندان لە بەرامبەر پەرلەمانی ئیتالی لە ١٠ نیسانی ١٩٩١، د. جاسم، جانتا بەدەستەکە لەگەڵ شاندیکی کوردی لە لایەن سەرۆکی پەرلەمان و جێگرەکانی پێشوازیمان لێکرا))

مەبەستم ئەوەیە بڵێم ئەوکات وەزیری ناوخۆ منی دەناسی، ئەوکاتەی بەرپرسی پارتی کۆمونیستی شاری پیزە، کە ناوەکەی ئەوکاتە گۆڕدرا بوو بە پارتی دیموکراتی چەپ، تەلیفۆنی بۆ وەزیر کرد و مەسەلەکەی بۆ باسکرد من لە تەنیشتی دانیشتبووم و گوێم لە گفتو گۆکە بوو، دیار بوو وەزیر نیگەران بوو و سلاوی بۆ ناردم و رای وابوو نامەکەی بە واژەکانی بۆ بنێرن و لە هەمانکات سکالایەک ئاراستەی دادگا بکەن. ئەوە بوو نزیکەی ١٠٠ واژە، هی دەیان پەرلەمەنتار، سەناتۆر، سەرۆکی ٣ زانکۆ، سەرۆکی ٤ کۆلێژ، دەیان مامۆستای زانکۆ، رۆژنامەنوس، پارێزگاری شاری پیزە و …. تاد کۆکرایەوە و رەوانەکرا.

لە هەمانکات جەگری پارێزگاری پیزە کە مامۆستای کۆلێژی یاسا و پارێزەریش بوو سکالاکەی پێشکەشکرد.
بەجگە لەمە ١٠ ئەندامی پەرلەمان و سەنات، بە فەرمی، لە کاتی پرسیار و وەلام question time داوایان لە وەزیری نێوخۆ کردبوو، سەبارەت بە بڕیارەکە، رونکردنەوەی زیاتر بدات. بە بەشداری خۆم لە ٤ پرۆگرامی تیڤی و ٢ بەرنامەی رادیۆ، باسی بڕیاری ڕەتکردنەوەکە کراو دەیان ڕۆژنامەی ئیتالی وتاریان لەسەر نووسیووە. ئەو دۆکۆمێنتانەی باسم کردن هەموو لە ئەرشیڤەکەی خۆم پاراستراون.
ئەوە یەکەمجار بوو مەسەلەی “ڕەتکردنەوەی ڕەگەزنامەی ئیتالیا” ئەو دەنگە بداتەوەو بگەوێتە ئەو شوێنانەی باسم کردوون.
من دەمزانی پۆلیسی نهینی ئیتالی چاودێری چالاکییەکانی من و زۆر کەسیتری دەکرد، لە سالی ١٩٨٤، بە فەرمی بانگیانکردم و هەندێ پرسیاریان کرد و منیش وەلامی هەمووم دایەوە. ئەوە بوو پۆلیسی شاری پیزە، دوای ئەو دەنگدانەوەو ناڕەزایەتییە بانگیانکردم و پێیان راگەیاندم کە ئەوان “راپۆرتێکی پۆزەتیڤیشیان” بە وەزارەتی ناوخۆ ڕەوانەکردووەو سەریان سوڕماوە کە بە نەگەتیڤ وەلامت بۆ هاتەتەوە.
منیش داوای کۆپییەکی راپۆرتەکەمکرد، هەرچەندە ئەم راپۆرتانە “نهێنی”ین بەلام لە کاتی گوتیان داوایەک بە فەرمی بنووسە، لە کاتی هەموو مەلەفەکەیان خستە بەردەستم کە بە کورتی ئاماژەیان بەم خالانەکردبوو: ١. زمانی ئیتالی زۆر باش دەزانی و پێی دەنووسێ، ٢. ڕەفتارو سلوکی نایابە، ٣. هیچ جۆرە تاوانێکی ئەنجام نەداوەو پەڕاوەکەی سپییە، ٤. کوردی عێراقە، ٥. یەکێکە لە چالاکوانەکانی خوێندکارانی کورد لە ئیتالی KSEE، ٦. بەرپرسی کۆمیتەی یەکێتی نیشتمانی کوردستانە لە ئیتالیا و ئەندامێکی چالاکی ئەوروپایە، ٧. هەولی ناساندنی دۆزی کورد دەدات لە ئیتالیا لە ڕێگەی وتار و کتێب نووسین (ناوی ٤ کتێبیان نووسیبوو)، دیبەیت و کۆنفەرانس و خۆپیشاندان ئامادە دەکات و بەشداری چالاکانەشی تیا دەکات، ٨. لە پیزە زانکۆی تەواو کردووە و دکتۆرای وەرگرتووە … هتد.

لە کۆتایی راپۆرتەکەی پۆلیسی پیزە هاتووە “بە را و بۆچوونی ئێمە ناوبراو هیچ جۆرە هەڕەشە و مەترسییەک بەسەر بەرژەوەندی و ئاسایشی ئیتالیا دروست ناکات”. کۆپییەکی ئەم راپۆرتەم لای خۆم پاراستووە.
لە لایەک دڵم بەو راپۆرتەی پۆلیسی شاری پیزا خۆش بوو و لە لایەکیتریش ئەوەندەیتر نیگەران بووم. شانازی بەوە دەکەم کە لە ئەرشیفی ئیتالیا بەو شێوەیە باسمکراوە.
لە راستی من لە سالی یەکەم لە ١٩٨١ لە لایەن پۆلیس چاودێریم خرابووە سەر بەبێ ئەوەی هەستی پێ بکەم. لە 1 ئابی ١٩٨١ “یەکێتی

لاوانی شۆڕشگێڕی کوردستان"مان بە بەیان ڕاگەیاند، پاشان "پەیڕەوپرۆگرامی ناوخۆ" بلاو کردەوە.
من و سەلاح ڕەبوار سەرپەرشتی ئەو ڕێکخراوە نوێیەمان دەکرد، بەیارماندا کۆمەلە کتێب بە کوردی و عەرەبی پەیدا بکەین و بەسەر خوێندکارە کوردەکان دابەشیان بکەین و هانیان بدەین بخوێننەوە و کتێبیان خۆش بوێت.
بەهۆش ڕانەوەستاین، لە کۆتایی سالی ١٩٨١ تابیعەیەکی عەرەبی زۆر باش، بە ئەوکات، کەی، ٢٠٠ دەلاریشمان، لە ڕێگەی دەستەکی عێراقی سەر بە قیادەی مەرکەزی ڕەوانەی مۆسکۆ کرد و پاش مانگێک دونیایەک کتێبمان بەدەست گەیشت، هەموو کتێبەکانی مارکس و لینین و ماوتسی تونگ و … هتد، بە چاپێکی زۆر جوان، گەیشتنە ئەدرەسەکەی من و نەمدەزانی لە کوێیان دابنێم. لە شاری پێروجاش جگە لە کۆرسی زمان، ماوەیەک، من خەریکی کارکردن بووم، دوای قۆناغی زمان لە شاری پێروجا رووەمکردە شاری پیزە، لەوێ بۆ ماوەیەک وەک دەم هەر شەوە لە شوێنێک بووم، کوردی تیا نەبوو.
لە پیزە بارودۆخم بەرەو باشی چوو، لە شارۆچکەیەک، بە ناوی کالچی Calci کە ١٢ کم دوور لە شار پیزە خانوێکم بەکرێگرت، لە ماوەیەکی کەم هەموویان منیان دەناسی و ئەمنیش زۆربەیانم دەناسی، و ئەوکات لە ئیتالیا بێگانە و کۆچبەر نەبوو. لەوێ لە لایەک خەریکی زانکۆ، کار کردن بە بژێوی ژیان و لە لایەکیش سەرپەرشتیکردنی "یەکێتی لاوانی شۆڕشگێڕ"بووم. زوو زوو سەردانی ئەو شارانەم دەکرد کە کوردی تیا بوو، ئەوکات کوردی هەموو پارچەکان هەر ٢٠٠ کەس دەبووین.

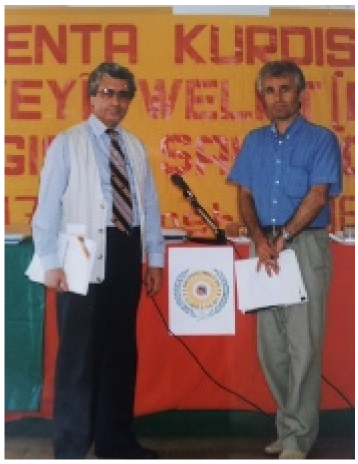

((لەگەل بەڕێز جەواد مەلا، خولی پێنجەمی پەرلەمانی کوردستان لە دەرەوەی ولات لە ڕۆما – ئیتالیا، لە 15 تا 18 تەموزی 1996))

گەڤالەکمان بە ناوی "دووەیانی شۆڕشگێڕی" بلاوکردەوە، لە کۆتایی ١٩٨٢ سەلاحی هاوڕێ و مامۆستای دەرینم بە ناچاری ئیتالیای بەرەو سوید جێهێشت و بە تەنیا مامەوە. لە بەر ئەوە لەگەل هاوڕێکانیتر

بەیارماندا، لە سالی ١٩٨٣، بەبێ بەیان دەرکردن، چالاکیەکانی "یەکێتی لاوانی شۆڕشگێڕی کوردستان" رابگرین. ئەوە بوو هەموومان چووینە ناوی یەکێتی خویندکارانی کوردستان لە دەرەوەی ولات – ئاکسا AKSA ی سەر بە یەکێتی نیشتمانی و تەنانەت ناو کۆمیتەی ینک – ئیتالیا. لەو کاتەوە هەموو چالاکیە مەیدانیەکان بە ناوی (ئاکسا) ئەنجام دەدران، زۆر بە کەمی بە ناوی یەکێتی، هەموو یەکێتیەکان لە ئاکسا بوون بەلام هەموو ئاکساکان یەکێتی نەبوون.

لە نیسانی 1982 هەندێ لە هاوڕێکانمان لە زانکۆی پادۆڤا، لە لایەن تەلەبە بەعسیە عیراقی و عەرەبەکان، گەفیان لێکرا بوو و لە 2-3 کەسیش درابوو. ئێمە "بەسە"مان داناوە، بە کورتی زۆر زۆرمان لێدان و بە قسەی ڕۆژنامەکان 4 دانەیان بە ئەمبولانس بە تەواری چوون. بەلام ئێمە هەر دەست و برد رامانکرد و پێشوەختە بەیارماندابوو بەرەو وێستگەی قیتار بۆین و لەوێش بەرەو شاری ڤینیسیا برۆین، ئەوکات زیاد لە 30 خوێندکاری کورد لەوێ دەیانخوێند. من بە خۆم هیچ شارەزای شاری پادۆڤا نەبووم.

ئەم لێدان و دەستوەشاندنە بووە هەی ئەوەی لە چێشتخانەی زانکۆی شاری تۆرینۆ و فلۆرانس، کە بەشداربووم، دووبارە ببێتەوە و بەعسیەکان بەیەکجاری چاو ترسا بوون و هیچ جۆرە چالاکی و بەیان دەرکردنیان نەما و قیسەریان لە بووبووە کونە مشک.

ئەو چالاکیانە وایکردبوو کە من و هاوڕێ کوردەکان بکەوینە ژێر چاودێری پۆلیس، من دەنیام جگە لە سەفارەتی عێراق سەفارەتی تورکیاش زۆر فشاری خستبووە سەر حکومەتی ئیتالیا تا چالاکیەکانمان قەدەغە بکرێن. لەبەر ئەم هەیانە پۆلیسی نهێنی ئیتالی راپۆرتی نەگەتیڤی لەسەر داواکاری من بە پێدانی جنسیەی ئیتالی نووسیبوو. بە هەرحال ئەوەبوو، لەسەر داواکاری و فەرمانی وەزیری ناوخۆی ئەوکات، لە نیسانی 1997 جنسیەی ئیتالیم وەرگرت.

پ ٥. ئیتالییەکان بە گشتی و ناوەندە ئەکادیمی و زانستییەکانی ئیتالیا چەند بە کورد و مێژوو و کێشەکەی ئاشنان؟

و: تا شەڕی کوەیت و راپەڕینی ١٩٩١ دۆزی کورد، بە گشتی، لە هەموو ئەوروپا زۆر بە کەمی ناسرابوو، لە ئیتالیا لەبەر ئەوەی مافی پەناهەندەیی و سۆسیال نەبوو لەبەر ئەوە پێش ١٩٨٠ بە دەگمەن کود رووی لە ئیتالیا دەکرد، بە پێی بە دواداچوونەکانی من پێش ئەو بەروارە، ئەوپەڕی، ٢٠ کورد لە ئیتالیا وجودی هەبووەو وەک پێویستیش رێکخراو نەبوون. لەبەر ئەوە لە ناوەندە ئەکادیمی و سیاسیەکان و بواری میدیایی کورد نەناسراو بوو.

بە هاتنی یەکەم لێشاوی کورد لە سالانی ١٩٧٩ – ١٩٨٢ بە نیازی خوێندن، لە گەل هەلگیرسانی شەڕی عێراق و ئیران لە سێپتەمبەری ١٩٨٠ نزیکەی ١٥٠ خوێندکاری کوردی باشور و ژمارەیەکی بچووکیش لە رۆژهەلات و رۆژئاوا، بە نیازی خوێندن، روویان لە ئیتالیا کرد.
سەرەڕای هەول و ماندووبوونی ئەو خوێندکارە کوردانە بە ناساندنی دۆزی گەل و نیشتمانەکەیان تا راپەڕین و کۆڕەوەکەی ١٩٩١ زۆر بە کەمی باسی کوردکراوە. بەلام ئەگەر بگەڕێینەوە بە مێژوو ئەوە دەبینین ئیتالیەکان رۆلێکی بالایان هەبوو لە ناساندنی کوردو زمان و مێژووەکەی. بۆ نمونە یەکەم رێزمان و قاموسی کوردی – ئیتالی لە سالی ١٧٨٧ لە لایەن قەشەیەکی ئیتالی بە ناوی مەوریتسیۆ گەرسۆنی Maurizio Garzoni نووسراوەو چاپکراوە، لە سالی 2015 لە فێستیڤالی بەدرخان لە ئیتالیا جارێکیتر ئەو فەرهەنگە چاپکرایەوە و من پێشەکییەکەم لە ئیتالی کردەتە کوردی و، سەرپەرشتی فیستیڤالەکەم کرد. لە سالی 1818 قەشەیەکیتر، بە ناوی جۆزێپە کەمپەنیلە Giuseppe Campanile، کتێبێکی بە ناوی "مێژووی هەرێمی کوردستان و ئاینزاکانی" بە چاپ گەیاندووە. ئەم قەشەیە بە زۆربەی ناوچەکانی کوردستان، بە تایبەتی میرنشینی بابان، گەڕاوە، بەرای من، زانیاری و دەنگو باسی گرنگی بەمان تۆمار کردووەو هیوادارم لە ماوەی ئەمسال وەرگێرانەکە، بە سەر زمانی کوردی، تەواو بکەم.
نابێ ئەوەشمان لەبیر بچێ کە مارکۆ پۆلۆ Marco Polo ، لە کتێبەکەی، بە ناوی "ملیۆنێک" لە سەدەی 14 زا باسی "کوردستان" دەکات.
زۆر بازرگان و گەریدەو کەسایەتی ئایینی ئیتالی لە سەدەکانی ١٢ تا ١٩ زا کە رێیان کەوتۆتە کوردستان لە نووسین و یاداشتەکانیان باسی کوردستانیان کردووە و، پێویستە ئەم سەرمایە مێژووییە کۆبکرێنەوەو بکرێنە کوردی و هەلسەنگاندنیان بۆ بکرێ.
لە سەدەی بیستەم وەک پێویست ناوەندە ئەکادیمی و سیاسیەکان گرنگیان بە کورد و دۆزەکەی نەداوە، هەرچەندە شەریف پاشای خەندان لە دوای پەیمانی لۆزان روودەکاتە ئیتالیا و هەر لەرێش، لە سالی ١٩٥١، دەمرێ. بە داخەوە، بە پێی زانیاریەکانی من، توێژینەوەو بەدو داچوون،سەبارەت بە ژیان و چالاکیەکانی ئەو کەسایەتیە لە ئیتالیا نەکراوە.
لەگەل جولانەوەو شۆڕشی ئەیلول ناوە ناوە رۆژنامەکان وتاریان لەسەر ئەم راپەرینە بلاوکردۆتەوە، بە پێی بەلگەکانی بەردەستی من فڕانز مەریا دەزارۆ (١٩٢٥ – ٢٠٠٤)، Franz Maria D’Asaro، لە دوای ١٤ تەمموزی ١٩٥٨ دەگەوێتە عێراق و تا ئاشبەتالیەکەی ١٩٧٥ بە بەردەوامی وتاری لەسەر کورد و سەرکردەکەی، مەلا مستەفا بارزانی،

نووسیوە و لە ١٩٧٦ کتێبێک لەسەر "مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول" بلاو دەکاتەوە.
لە سالی ١٩٦٣ ئافرەتێکی بەناوبانگی ئیتالیا و ئەوروپا، جۆیس لوسو Joyce Lussu (١٩١٢ – ١٩٩٨)، بە مەبەستی ئاشنا بوون لەگەل بزوتنەوەی کورد روو دەکاتە عێراق، دەچێتە ناوچەکانی ژێردەستی شۆڕش و بۆ ماوێک لەناو هێزی پێشمەرگە، بە میوانی لای مام جەلال و مەلا مستەفا، دەمێنێتەوە، کە دەگەڕێتەوە ئیتالیا کەمەلێک وتار بلاو دەکاتەوە،
پڕۆفیسەر میرێللا گەلێتی Mirella Galletti (١٩٤٩ – ٢٠١٢)، بە پێی زانیاریەکانی من، یەکەم کەسە بە شێوەیەکی ئەکادیمی کاری لەسەر دەزی کردووە، بە ماوەی زیاتر لە ٤٠ سال خزمەتی مێژوو، زمان و کولتوری کوردی کردووە، نزیکەی ١٠ کتێب و دەیان توێژینەوەو سەدان وتاری جۆر بەجۆری لەسەر کورد و کوردستان نووسیووە کەچی بە داخەوە دوای مردنی لە باشور قوتابخانەیەکی بەناو نەکراوە. پێمخۆشە ناوی خاتوون لاورا شڕادەر Laura Schrader (١٩٣٨ –) بهێنم، ئەم خاتوونە رۆژنامەنوس و مێژوونووسە وەک پڕۆفیسەر گەلێتی دەیان کتێبی لەسەر دەزی کورد نووسیووە و زیاد لە نیو سەدەی خزمەتی کوردو کوردستان دەکات، لە کۆتایی ئەمسال، ٢٠٢٣> کتێبێکی بەناوی "بەرخەدان" بە چاپ گەیاندوە.
لە دوای راپەڕینی ١٩٩١، هاتنی عەبدولا ئۆجالان بۆ ئیتالیا لە نۆڤەمبەری ١٩٩٨، کەوتنی رژێمی سەدام حوسین لە ٢٠٠٣ و سەر هەلدانی داعش رۆژ بە رۆژ مەسەلەی کورد لە هەموو بوارەکانی سیاسی و ئەکادیمی و رای گشتی بەرەو پێشەوە دەچێت. لە هەندێک لە زانکۆکان کۆرسی زمان و دەزی کورد، بە ماوەی ١ – ٢ سال کراونەتەوە، بە پێ زانیاریەکانی بەردەستی من زیاتر لە سەدان تێزی زانکۆ و ماستەر و دکتۆرا لەسەر کورد و کوردستان کراون، ئیستا نزیکەی ١٠٠ کتێب، بە زمانی ئیتالی دەست دەکەن و زۆربەشیان لە لایەن ئیتالیەکان نووسراون و ئەوانیتریش لە زمانەکانیتر کراونەتە ئیتالی، ئێستا هەندێ ئەکادیمیستی لاوی ئیتالی پەیدابوون و فێری زمانی کوردی، بە تایبەتی شێوەزاری کرمانجی، بوون و دەستیان بە وەرگێران لە کوردی بە ئیتالی کردووە.
بە کورتی و بە کوردی لە ئیتالیا زەمینەیەکی باشی پەرەپێدانی دیراساتی کوردی، لە ئارادایە و پێویستە دامەزراوە کوردیەکان، بە تایبەت هی باشور، سود لەم دەرفەتە وەربگرن و پەرە بە پەیوەندیە ئەکادیمیەکان بدەن. ئێستا بە بەردەوامی، رۆژ بە رۆژ، هەوال و زانیاریەکانی کوردستان دەگەونە ئیتالیا و بە زمانی ئیتالیش بلاو دەکرێنەوە، هەفتە نیە لە شارێکی ئیتالیا کۆڕ و سەمینار لە سەر

دۆزی کورد، بە تایبەتی هی باکور و ڕۆژاڤا، نەگیرێ. بەلام بە داخەوە ئەو هەموو چالاکیانە، وەک پێویست، بە بەرنامە و پڕۆژەیەکی یەکگرتووی ئەنجام نادرێن.

پ٦: چەند لێکۆڵینەوە و کتێبتان بە زمانی ئیتالی نوسیوە لە سەر کورد و کێشە ڕەواکەی و لە چ ساڵێکدا؟ ناوەکانیان چین؟

و: من و هاوڕێ کوردەکان کە گەیشتینە ئیتالیا کێشەی گەورەمان بریتی بوو لە نەبوونی قاموس و کتیبی ڕێزمان نەک هەر بە زمانی کوردی تەنانەت، ئەوکات، بە زمانی عەرەبیش نەبوو، لە بەر ئەوە ئاسان نەبوو بتوانی بە باشی فێری ئەو زمانە بیت، بە تایبەتی بۆ نووسین و بەشێوەیەکی ئەکادیمی. سەرەڕای ئەوەش هەولمدا ناوە ناوە، لە شارەکەی خۆم، پیزە، کورتە وتار بۆ بلاوکراوەکانی زانکۆ ڕۆژنامەکانی محەلی بنووسم. لە بەهاری ١٩٨٩ نامیلکەیەکم، بە زمانی ئیتالی نووسی و ئەوەش یەکەمجار بوو نامیلکەیەک بەو ژمارە زۆرە بلاوبکرێتەوە. بە کورتی ئەم نامیلکە و کتێبانەم بە زمانی ئیتالی نووسیووەو چاپکراون:

I Kurdi: in popolo in cerca di solidarietà, Pisa, 1989; 2° .ed. Treviso (Movimento per la dignità- umana), 1991, pp. 27
کوردەکان: گەلێک بە دوای هاوکاری دەگەڕێن،

Il genocidio die Kurdi è un affare interno?, in “Pace, diritti dell’uomo, diritti dei popoli”, n. 3/1990, pp. 125-131، جینۆسایدی کورد کێشەیەکی ناوخۆیی نیە

Le radici del problema kurdo, Pisa, Pacini editore, 1991, pp. 63 ، ڕەگەکانی کێشەی کورد

Il rispetto dei diritti umani nella costituzione turca: il caso dei kurdi (Tipografia della Provincia di Pisa), 1993, pp. 25 ، ڕێزگرتنی مافی مرۆڤ لە دەستوری تورکیا، حالەتی کوردەکان

Parlamento Europeo e la questione kurda, in “Pace, diritti dell’uomo, diritti dei popoli”, n. 1/1994, pp. 117-143 ، پەرلەمانی ئەوروپا و دۆزی کورد (دەقی بڕیارەکانی پەرلەمانی ئەوروپی، سەبارەت بە دۆزی کورد، لە سالی 1978 تا 1993)،

Kurdi: il dramma di un popolo e la comunità internazionali, Pisa, BFS, 1994, pp. 350
مەسەلەی کورد و یاسای نێودەولەتان، سلێمانی، سەنتەری لێکۆلینەوەی ستراتیجی کوردستان، ٢٠٠٢، سلێمانی، لل ٥١٢

Diritti e condizioni dei bambini kurdi in Turchia (Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 22

ماف و بارودۆخی منالانی کورد لە تورکیا، پیزە، ١٩٩٤
Turchia: tortura e trattamenti inumani e degradanti
(Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 30 ، تورکیا: ئەشکەنجە و رەفتارە نامرۆییەکان
Kurdistan: uno sviluppo bloccato dalla guerra e dalla
repressione etnica (Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 23 ، کوردستان: جەنگ و سەرکوتکاری پێشکەوتنیان راگرتووە.
Il problema del popolo kurdo e il diritto
all'autodeterminazione, (Tipografia della Provincia di Pisa), 1994, pp. 25 ، کێشەی گەلی کورد و مافی چارەی خۆنووسین
L'ingerenza umanitaria: profilo storico- giuridico, il caso
dei kurdi, Pisa, BFS, pp. 110.
 دەخالەتی مرۆڤانە لە کوردستان، هەولێر، 2004، دەزگای ئاراس، لل 150
Immigrati nella Provincia di Pisa: diritti e problematiche
concernenti l'integrazione socio-culturale e prospettive (la ricerca e stata sponsorizzata dalla Provincia di Pisa), 1997, pp. 120.
 کوچبەران لە پارێزگای پیزە – ئیتالیا،
Kurdistan: una terra antica in cerca di libertà ed il ruolo
della comunità internazionale per una soluzione politica, in (Federalismo & Libertà), Bologna, ed. il Fenicottero, n. 1/1998, pp. 190-203; n. 2/1998, pp. 151-192.
 کوردستان: نیشتمانێکی دێرین بۆ دوای ئازادی و رۆلی کۆمەلگای نێودەولەتی بۆ چارەسەرێکی بۆ ئاشتیانە. بە دوو بەش، بە 55 لاپەرە، بلاوکراوەتەوە
La questione kurda, in Lo STRANIERO, n 7- 1999, pp. 143 –
157، دۆزی کورد
I curdi nel caos iracheno, in La crisi irachena, cause ed
effetti di una storia che non insegna, a cura Osservatorio Iraq, 2014, Roma.، کوردەکان لە گێژاوی عێراق
Kurdistan dal 1920 ad oggi: Le Istituzioni e Partiti
politici. In La questione Kurda: un popolo e una storia, pubblicazione della Regione Emilia – Romagna, ottobre 2018.
 کوردستان لە سالی ١٩٢٠ تا ئێستا: دەمەزراوەو پارتە سیاسیەکان
 لەسالی ١٩٨٧ کتێبی "میرێللا گەلەتی، کورد و کوردستان لە نووسراوەکانی ئیتالیا لە سەدەی ١٣ – ١٩ زا) لە ئیبالی کردەتە

کوردی و لە ستۆکهۆلم،لە بنکەی هەنگاو، بلاوکراوەتەوە.
ە کۆمەڵە وتار و بابەتی هەمەجۆر لە سایتی کوردستانپۆست بلاوکراوەتەوە، بۆ دیتن و خوێندنەوە بڕۆ سەر ئەم لینکە :
https://www.kurdistanpost.nu/?mod=news&authorid=2412

پ٧: گرنگترین ئەو کار و چالاکییانەی لە ئەوروپا بە گشتی و ئیتالیا بە تایبەتی ئەنجامتان داوە یان بەشداری کاراتان تێیدا هەبووە چین؟
و: لە راستی هەموو خوێندن و توێژینەوەکانم لە ئیتالیا ئەنجامداوە، پێش وەرگرتنی جنسیەی ئیتالی لە بەهاری ١٩٩٧ بۆ من زۆر زەحمەتبوو، بەو ئیقامەی هەمبوو، ڤیزەی ولاتانی تری ئەوروپی بەدەست بێنم. لە ئیتالیا لە دیسەمبەری ١٩٨٢، بۆ یەکەمجار، بەشداریم لە کۆڕێک کرد لە زانکۆ، بە بەشداری ٢ پرۆفیسۆری بەناوبانگی ئیتالی لەسەر دۆز و خەباتی گەلانی چەوساوە، ئەوەبوو بۆ من دەرگایەکی گەورە کرایەوە، لەو کاتەوە تا کەوتنی رژێمی سەدام حوسێن بە بەردەوامی، لە زۆربەی شار و زانکۆکانی ئیتالیا، بەشداری کۆڕو کۆنفرانسی جەماوەری و تیڤی کردووە. بە دەیان پێشنیار و پرۆژەم لەسەر دۆزی کورد پێشکەشی پەرلەمانی ئیتالیا، ٢٠ پەرلەمانی هەرێمەکان و زۆربەی ئەنجومەنی پارێزگاکانی ئیتالیا کردووە. بە تەنهاش چاوم بە ژمارەیەکی زۆر ئەندام پەرلەمان و سەناتۆر، رۆژنامەنوس، سکرتێر و کەسایەتی حیزبە سیاسی و کولتوریەکان کەوتووە. لە سالی ١٩٨٧ نامە و راپۆرتێکم بۆ قەداسەتی پاپای ئەوکات رەوانە کرد و وەلامی دایەوە کە "قەداسەتی پاپا دوعا و نزای خێر بۆ گەلەکەت دەکات و ...هتد" . بەشداری دەیان کۆنفرانسی جۆر بەجۆرم کردووە کە کەم و زۆر پەیوەندی بە مافی مرۆڤ و مافی گەلان هەبووە. لە ئازاری ٢٠٢١، پێش سەردانی قەداستی پاپا فڕانسیسکۆ بۆ کوردستان راپۆرت و دەسیەیەکی تەرو تەسەل لەسەر بەرتەسکبوونەوەی ئازادی رادەربڕین و زیندانیانی بادینان، بە ناوەکان، بۆ ڤاتیکان رەوانەکرد و پاپا و ڤاتیکان زۆر باش ئاگاداری بارودۆخی مافی مرۆڤن لە هەریمی کوردستان.
لەم شارەی لێی دەژیم، لە سالی ١٩٨٢، هەر چەندە تەنها من کورد بووم، چالاکیەکی زۆر لەسەر کورد ئەنجامدراوە، چەند جار ئاهەنگی نەورۆز ئامادەکراوە، لە سالی ١٩٨٧ بە ماوەی ١٠ رۆژ پێشانگەیەکی گەورەو دەوڵەمەند لەسە دۆز و کولتوری کورد، لە بەناوبانگترین بالەخانەی شارەکە و چەند مەزگرتیەک، بە بەشداری رەوانشاد د. کەمال فواد، بەسترا، لە کۆتایی لە هۆلی وەرزش، کە جێگەی ٥ هەزار کەس دەبووەوە، بە ئاهەنگی مۆسیقا و هەلپەرکەی کوردی کۆتایی هات.

لە کاتی کیمیابارانی هەڵەبجە سەرۆکی زانکۆ و دەیان پرۆفیسەر نامەیەکی ناڕەزاییان بۆ سەرۆک کۆمار، سەرۆک وەزیران و وەزیری دەرەوەی ئیتالیا و سکرتێری نەتەوە یەکگرتووەکان ڕەوانە کرد و داوای ئیدانەکردنی ئەو کۆمەڵکوژییەیان کرد و لە زۆر ڕۆژنامەکانی ولات بلاوبووەوە.

(هەندێک لەو کتێب و بڵاوکراوانەی کە د. جاسم بە زمانی ئیتالی لەسەر کێشەی کورد نوسیونی)

لە نۆڤەمبەری ١٩٨٩ لەسەر پێشنیار و ئامادەکردنی من پرۆژەیەک بە واژۆی ٥٠ ئەندام پەرلەمان ئاراستەی سەرۆک وەزیران و وەزیری دەرەوە کرا. چەند جاریک شاندی خوێندکاران و ڕەوەندی کوردی لە لایەن سەرۆکی فراکسیۆن و سەرۆکی پەرلەمان پێشوازیان لێکراوە. من بۆ خۆم، تا کەوتنی رژێمی بەعس، لەگەڵ ٥ سەرۆک وەزیران، ٤ وەزیری دەرەوە و٣ بریکاری وەزیری دەرەوە گفتوگۆم کردووە.

لە نەورۆزی ١٩٩٠ کۆنفرانسێکی گەورەمان، بە ئامادەبوونی دەیان ئەندام پەرلەمان، پرۆفیسەری زانکۆ، ڕۆژنامەنوس و کەسایەتی کولتوری ئیتالیا و دەیان کەسایەتی سیاسی و ڕۆشنبیری کورد کە لە دەیان ولاتی ئەوروپی هاتبوون، لە پەرلەمانی هەرێمی تۆسکانا، لە شاری فلۆرانس بۆ ماوەی ٣ ڕۆژ بەست. بۆ ئەوکات و بۆ ئێمەی کورد سەرکەوتنێکی هێجگار گەورە بوو. لەگەڵ داگیرکردنی کوەیت پرۆژەیەکی

١٠ لاپەڕەییم بۆ زمانی ئیتالی نووسی و ڕەوانەی سەرۆکایەتی ئەنجومەنی وەزیران، وەزیری دەرەوە، سەرۆکایەتی و فراکسیۆنەکانی پەرلەمان و سەناتی ئیتالی، بە کورتی بە ٧٠٠ لایان و کەسایەتی ئیتالی، ڕەوانەکرد. پرۆژەکە بە ناوی یەکێتی نیشتمانی و بە واژۆی من و کاک نەجات فەخری نووسراوە، بە مێژوو دەڵێم، بە ئاگاداری من، لە هیچ ولاتێکیتری ئەوروپی پڕۆژەی ئەوها، لە لایەن ڕێکخستن و چالاکوانانی یەکێتی، نە نووسراوە و، هەر بە هەول و پرۆژەی ئەمە لە ئەیلولی ١٩٩٠ پەرلەمانی ئیتالی بەیاری ئیلزامی پەسەندکرد تاکو حکومەت شاندێکی سەرکردایەتی بەرەی کوردستانی داوەتبکات و گوێ لە داخوازی و بۆچوونەکانیان بگرێت.
لە دوای راپەڕین هەولماندا ئۆفیسێک لە شاری ڕۆما، بە ناوی بەرەی کوردستانی، بکەینەوە و کردیشمانەوە بەلام بە داخەوە کەس، لە ناوەوە، گرنگی پێ نەدا و بە ناچاری داماخست و لە وتارێک باسمکردووە.
لە سالی ١٩٩٠ – ١٩٩٤، وەک ڕەوەندی کورد لە ئیتالیا، ئەوکات بە زۆری هی باشور بووین، "گۆڤاری هەتاو" مان بە زمانی ئیتالی دەرکرد و بابەتی زۆر باش و ئەکادیمی تیا بلاوکرایەوە، بە رای خۆم یەکێک لە باشترین ئەو گۆڤارانەبوو کە لە دەرەوە بە زمانێکی ئەوروپی چاپکرا بێ.

پ ٧: چەند کتێب و لێکۆڵینەوەتان وەرگێڕاوە بۆ کوردی و چەندیان بڵاوکراونەتەوە؟

و: لە راستی من، وەک زۆربەی هاوڕێ و هاوتەمەنەکانم، عاشقی کتێب و خوێندنەوەم بووم، لەبەر ئەوە لە سالی یەکەمی زانکۆ، لە ١٩٨٢، هەر کتێبێکم بە ئیتالی دەخوێندەوە یەکسەر حەزم دەکرد بیکەمە کوردی، بە پڕۆگرام دەستم بە وەرگێڕانی ژمارەیەک کتێب، لە بوارە جیاوازەکان، کرد بەلام گرفتی بژێوی ژیان و خوێندنی زانکۆ و چالاکیە کوردستانیەکان ڕێگەیان لێگرتم و خۆشم قەناعەتم بەوە هێنا کە

مەسەلەی تەرجەمەکردن بۆ قۆناغێکیتر دابنیم.
لە سالی ١٩٨٧ نامیلکەیەکم لە ئیتالی، بە ناوی "کورد و کوردستان لە نووسراوە ئیتالیەکان لە سەدەی ١٣ – ١٩ زا"، لە نووسینی پڕۆفیسۆر میرەللا گەلەتی، کردمە کوردی و لە هەمان سال لە ستۆکهۆڵم چاپکرا. پاشان کەمێ وتاری ئیتالیم کردە کوردی بەلام کە دەستمکرد بە نووسینی تێزی زانکۆ کات و توانام بۆ ئەوە تەرخانکرد کە پاش تەواو بوون، وەک کتێبیکی ٣٥٠ لاپەڕە بە زمانی ئیتالی چاپکرا. هەمان شت کە دەستم بە خوێندنی ٢ دکتۆرا کرد و بەوانە خەریک بووم و کاری تەرجەمەم واز لێ هێنا. سالی پار، ٢٠٢٢ کتێبێکم بە ناوی "مەلا مستەفا بارزانی و شۆڕشی ئەیلول"، لە نووسینی ڕۆژنامەنووسێکی ئیتالی کە لە سالی ١٩٧٦ چاپکراوە و یەکەم کتێبی ئیتالییە لەسەر کورد، بۆ سەر زمانی کوردی وەرگێڕا و بە شێوەی پی دی ئێف بە ٤٥٠ لاپەڕە بلاوکردەوە. ئێستاش کتێبێکم لەبەر دەستە کە سالی ١٨١٨ لە ئیتالیا چاپکراوەو هیوادارم ئەمسال تەواوی بکەم. لە راستی من تاکو ئێستا نەمتوانیووە نیوەی کتێب و نووسینەکانی خۆم کە بە ئیتالی نووسیوومن بکەمە کوردی و لە هەولی بەردەوامم کە ناوە ناوە بیانکەمە کوردی.

پ ٨. هۆکار چییە بەڕێزت سەرەڕای ئەو هەموو کار و ماندووبوونە، زۆر کەم ناسراوی، یان بەرهەمەکانت بە کوردی بڵاونەکراونەتەوە؟

و: لە راستی من بۆ ناو و پۆست ئەم کارانەم ئەنجام نەداوەو نایدەم، ئەوەی خۆم حەزم پێیکردووەو قەناعەتم پێی هەبوو کە لە خزمەتی کورد و کوردستانە کردوومە، منەت بەسەر کەس ناکەم و ئەو قسە و زانیاریانەی ئەم چاوپێکەوتنە تەنها بۆ بۆ ئەرشیفکردن و پاراستنی چالاکی و دۆکومێنتەکانی خوێندکارانی کورد و رەوندی کوردستانیە لە ئیتالیا کە لە نزیکەوە ئاگاداریم هەیە.
سەبارەت بە ناسین، لەوانەیە پەیوەندی بەوەوە هەبێت کە من زوو بە زوو دانوم لەگەل یەکێتی و پارتی نەکوڵا و نەبووم بە لایەنگر، وەک دەلێن قەلەمەکەم نەخستە خزمەتی ئەوان. با شتێکت بۆ باس بکەم، لە سالی ١٩٩٨ لەسەر پێشنیارو پێداگری من د. عیسام داود، خەلکی کەرکوکە لە سالی ١٩٧١ لە ئیتالیا دەژی، چالاکوانێکی زۆر دڵسۆزی کورد و یەکێتی بوو، لەسەر لیستی "سەوزەکانی ئیتالیا" بۆ پەرلەمانی ئەوروپی کاندید بوو، چاوپێکەوتێکی دوور و درێژم، بە کوردی، لەگەل کرد و بۆ کوردستانی نوێ رەوانەکرد و بە تەلیفۆنیش قسەم لەگەلیانکرد، ئەوکات من بەرپرسی کۆمیتەی ئیتالیا بووم، کەچی بلاویان نەکردەوە. پاشان پەیوەندیم بە خوالێخۆشبوو زاهیر ڕۆژبەیانی کرد و بە خۆشحالی لە برایەتی، هی پارتی، بلاویکردەوە.

من لە ساڵی ١٩٩٧ کاندید بووم بۆ هەڵبژاردنی ئەنجومەنی پارێزگای شاری پیزە، ئەوە یەکەمجار بوو کوردێک بەشداری هەڵبژاردن بکات و سەرکەوتنێکی گەورەشم بەدەست هێنا و لیستەکەمان بردیەوە، ئەو هەواڵەم بۆ هیچ لایەک ڕەوانە نەکرد.
من بێ بەڵگە هیچ شتێک نانووسم و بە ناو و ئەدرەسی خۆم بلاویان دەکەمەوە. تاکو ئێستاش نەمزانیووە و نەمبیستووە کەسێک یان نووسەرێکی ئەکادیمی بەرپەچ یا ڕەخنەی لە نووسینەکانم گرتبێ، هەڵبەتە ناوە ناوە کەسیک، کەیلەیەک، بۆ خۆ بردنە پێش بە ناوی خوازراو بە ناڕەوا پەلامارم دەدا، زۆرجار وەلام نادەمەوە. ئەگەر باسی ئیتالیا بکەم، ئەوە بەبێ زیادەڕۆیی، تا کەوتنی ڕژێمی سەدام حوسێن لە ٢٠٠٣ لەوانەیە لە ناوەندەکانی توێژینەوەو ئەکادیمیە ئیتالیەکان، مەکتەبی سیاسی حیزبەکان، فەراکسیۆنەکانی پەرلەمان، سەندیکا سەرەکیەکان، ئەمنستی ئینتەرناشناڵ – ئیتالیا، ڕۆژ نامەنووسەکان، زانکۆ و.. هتد زۆر ناسراوبووم بە رادەیەک کە ئێواران دەگەڕامەوە ماڵەوە تەلیفۆنی نەمالم دەردەهێنا تا وەلام نەدەمەوە، نە کات و نە وزەم هەبوو ئەو هەمووە وەلامە بدەمەوە و بەشداری کۆڕ و سەمینار بکەم. لە ساڵی شوباتی ٢٠١١ وتاریکی درێژم لەسەر "کام خێلاتی ناتۆ بۆ سەرۆکی هەرێم مەسعود بارزانی" بە زمانێکی ئەکادیمی نووسی و ڕاستیەکانم ئاشکرا کرد، که ئه‌و خه‌ڵاته به پاره ڕێکخراوه و دروستکراوه. زۆربه‌ی شوێنه‌کان بڵاویان نه‌کرده‌وه، پاشان لە "کوردستانپۆست" بلاوکرایەوەو دەنگ و سەدایەکی زۆری دایەوەو خودی گۆڤاری لڤین چەندەها جار پەیوەندیان پێوەکردم.
من بێ بەڵگە هیچ شتێک نانووسم و بە ناو و ئەدرەسی خۆم بلاویان دەکەمەوە. تاکو ئێستاش نەمزانیووە و نەمبیستووە کەسێک یان نووسەرێکی ئەکادیمی بەرپەچ یا ڕەخنەی لە نووسینەکانم گرتبێ.
لە ساڵی ١٩٩٤ مام جەلال هاتە ئیتالیا و وەک کۆمیتەی ئیتالیا بردمانە لای سەرۆک کۆمارو چەند وەزیرێک، لە دوای کەوتنی ڕژێمی سەدام حوسین، لە تەموزی ٢٠٠٣ جاریکیتر گەڕایەوە ئیتالیا و داوای لە هەموو برادەرانی کۆمیتەی یەکێتی لە یتالیا کرد بگەڕێینەوە وولات و گوتی کوردستان پێویستی بە هەمووتانەوە هەیە. لەگەڵ من زیاتر قسەیکرد و داوای سیڤی لێکردم، منیش هەر ئەوکات لە هۆتێلەکە سیڤیەکم بە کوردی و عەربی و ئینگلیزی چاپکرد و دامە دەستی. پآشان لە دیسەمبەری هەمان ساڵ گەڕامەوە کوردستان و ماوەیەکی زۆر لە سلێمانی مامەوە بەلام کەس بەکەس نەبوو، ناچار گەڕامەوە ئیتالیا.

١٨ تەموزی ٢٠٠٣، مام جەلال، د. جاسم خۆشناو و لەنجە میرانی هاوسەری، رۆما – ئیتالیا، هۆتێل هیلتۆن

پ ٩. دیپلۆماسیەتی کوردی بە گشتی و نوێنەرایەتییەکانی حکومەتی هەرێم لە وڵاتانی ئەوروپا چۆن هەڵدەسەنگێنن؟

بۆ بێ پۆلیمیک و شێوەی ئایدیۆلۆژی کە باوی نەماوە کورد پڕۆژەی دیبلۆماسی درێژ و کورت خایەنی نەبووەو نییە، راستە لەگەل دەرچوونی “رۆژنامەی کوردستان لە ٢٢ نیسانی ١٨٩٨” چالاکوانی دۆزی کوردمان، لە دەرەوەی کوردستان، هەبووەو هەیە، ئەوانەش خزمەتێکی گەورەیان بە زمان و کولتور و دۆزی کورد کردووە، دەتوانین ئەوانە بە دیبلۆماتکاری چالاکی کورد لە قەلەم بدەین. ئەو کەس و کەسایەتیانە وزەیەکەی زۆریان خستە گەر و ئەو بەرهەمەیان نەچنیەوە کە دەیانخواست. بۆ نموونە لە پەیمانی ئاشتی پاریس لە دوای جەنگی جیهانی یەکەم شەریف پاشای خەندان، کە لە سلکی دیبلۆماسی ئیمپڕاتۆریەتی عوسمانی کاری کردبوو و زمانە سەرەکیەکانی ئەوروپیشی دەزانی، هەولدەدات زلهێزەکان رازیبکات کیانێک بۆ کورد مسۆگەر بکەن، کەچی دەبینین لەبەر ئەوەی کورد وشیاری و رێکخستنێکی نەتەوەیی پتەوی نەبوو هەر زوو بە زوو رووبەڕوی ناڕەزایی کوردەکان بووەوەو وایلێهات سەری خۆی هەلگرێ و روو دەکاتە ئیتالیا و هەتا رۆژی مردنی، ١٩٥١، بەدەنگی هەلدەبژێرێ، هیوادارم بیرەوەریەکانی خۆی نووسیبێتەوە. لەبەر ئەوەی هەولەکانی تاکە کەسی بووەو لەبەر ئەوە نە سەرکەوتنی بەدەست هێنا و نە بیرەوەریەکانی دیارن و، بە بێکەسی و لە دوورە ولات، لە ئیتالیا، کۆچی دوایی کرد و تا ئێستا گۆڕ و مەزارەکەی وونە. لە راستی دەبی وینەی کێلی قەبرەکەی ئیتالیام هەبێ و لەناو ئەڕشیفەکەم پارستوومە.

دەتوانین ئاماژە بەدامەزراندنی پارتی “خۆیبوون لە ١٩٢٧”، شۆڕشە ئاڕارات، هەولەکانی میر جەلادەت بەردخان و دەرکردنی گۆڤاری هاوار لە ١٩٣٢، حیزبی هیوا لە ١٩٣٩، کۆماری کوردستان – مەهاباد لە ١٩٤٥ – ١٩٤٦، دروستبوونی پارتی دیموکراتی کوردستان و شۆڕشی ئەیلول لە

١٩٦١ – ١٩٧٥ و دروستبوونی پەرلەمان و حکومەتی هەرێمی کوردستان لە ١٩٩٢ تاکو ئێستا شتێک نیە بەناوی دیبلۆماسیەتی کوردستانی

لەبەر ئەوە ئەوەی بەناوی دیبلۆماسی کوردستانی هەیە، تاکو ئێستا، ئەوە بەرهەمی تاکە کەساکانە، بە بێ بوونی پێوەژە وپرۆگرامەکی دیاریکراو و بەیار لەسەر دراو، هاتەتە بەرهەم. ئەوەتە لەگەل درستبوونی "کۆمەلەی خوێندکارانی کورد لە ئەوروپا لە سالی ١٩٥٦" دەبینین کوردەکان، ئەوکات ژمارەیان زۆر زۆر کەم بوو، دەست بە جموجۆلی کولتوری و سیاسی دەکەن. لەگەل هەلگیرسانی شۆرشی ئەیلول ئەو کۆمەلەیە رۆلێکی زۆر پۆزەتیڤ دەگێرێ، بە تایبەتی لە فەرەنسا، ئینگلتەرا، ئەلمانیا، نەمسا و سویسرا بەلام پێوەژە و جەدوەلی کارکردنیان نەبووە. رۆژ بە رۆژ کورد لە ئەوروپا، چی بە خویندن و چی بە کارکردن، ژمارەیان روو لە زیادی دەکات. بە پێی هەندی زانیاری و داتا ئێستا ژمارەی کوردەکانی ئەوروپا خۆی لە زیاد لە ملیۆنێک دەدات. بە داخەوە تاکو ئێستا وەک پێویست سوود لەو هەموو کوردە وەرنەگیراوە و کۆکردنەوەشیان لەژێر چەترێک ئاسان نیە.

لە سالی ١٩٨٣ لە فەرەنسا "ئەنستیتوی کورد لە پاریس" دامەزرا و لە سەرەتاوە کوردی دیاسپۆرا هیوایەکی زۆری پێ هەبوو، هەرچەندە کاری ئەدەبی و کولتوری و سیاسی باشی کردووە بەلام لە ئاستی خواست و هیواکان نەبووە.

بە دروستبوونی پارتی کرێکارانی کوردستان لە باکور لە سالی ١٩٧٨ و دەستپێکردنی خەباتی چەکداری لە ١٩٨٤ بە بۆچوونی من تەکانێکیان بە "جولەی دیبلۆماسی"دا، لە ناوەوەو دەرەوەی کوردستان دەستیان بە دروستکردنی رێکخستن و سەندیکای کرێکاران و ژنان و لاوان کرد. ئەوە سەرەتایەکی بچووک بوو بۆ دروستکردن و پێگەیاندنی کادیری بواری دیبلۆماسی. پ.ک.ک. لە سالی ١٩٩٥ کەنالی ئاسمانی "مەد تیڤ" دەکاتەوە، بەو هەنگاوەش، بۆ یەکەمجار، هاولاتیانی هەموو بەشەکانی کوردستان، بە لەبەر چاوگرتنی ئاستەنگ و گرفتە دارایی و تەکنیکی و سیاسیەکان، توانیان هەندە لە هەوالەکان بە کوردی ببیستن و دەنگی کورد بگەیتە دەرەوە، بە تایبەتی وولاتانی ئەوروپا. بە رای من ئەوە خزمەتێکی گەورەی بە "رەوتی دیبلۆماسی کورد"ی کرد

پکک، پاشان، دەستی بە دروستکرنی "پەرلەمانی کوردستان لە دەرەوە" کرد، رۆلێکی باشی بینی لە چاوپێکەوتن و را گۆرینەوە لەگەل پەرلەمانی ولاتان، زۆرجار کۆبوونەوەی سالانەی لە ناو پەرلەمانی وولاتانی ئەوروپا دەبەست. لە زۆربەی وولاتانیش مەکتەبێکی بەردەوامی بە ناوی "ئوفیسی ئینفۆرماسیۆنی کوردستان" کردەوە.

دیبلوماسی کورد، لە دوای رووخانی رژێمی سەدام حوسێن لە نیسانی ٢٠٠٣، دەکرا تەکانێکی گەورە بدات، لەم کاتەوە تاکو ئێستا وەزیری

دەرەوەی عێراق کوردە، بە سەدان سەفیر و قونسل کوردن، کورد لە پەرلەمانی بەغدا بە ٦٠ – ٨٠ ئەندام بەشدارە، بەرپرسیارەتی چەندەها لیژنەیی پەرلەمانی دەکات، لە شاندە پەرلەمانیەک بە دەرەوەی وولات بەشدارە و بە ماوەی ١٠ – ١٤ سال کورد ئەکتەری سەرەکی حکومەت و دیبلەماسی عیراق بوو بەلام بە داخەوە هیچی نەکرد یان زۆر زۆر کەم جولە و دەستکەوتی هەبووە.
لە ٢٠٠٥ حکومەتی هەرێم لە زۆر وولاتانی ئەوروپی و ناوچەکە "مەکتەبی نوێنەرایەتی حکومەتی کوردستان" ی کردەوە بەلام بە داخەوە بە هەی عەقلی حیزبی و بنەمالە بەرێوە چووەو دەچێ، نوێنەرەکان لە سەر ئەساسی دەسەزی و گوێ رایەلیان بە حیزب و بنەمالە دەستنیشانکراون هیچ سوودیان نەبووە یان شایانی ئەوە نیە باس بکرێن.

ئایاری ١٩٩٤، شاری تۆرینۆ – ئیتالیا، لە راستەوە مام جەلال، د. جاسم خۆشناو(کە نووسی کە بوونەوەکە دەنوسێ)، د. عیسام داود، تاریق ((خەبات بزێنی، …. سەردار، ئازاد فەخرەدین. لە بەرامبەر دەرنەچوون: نەوشیروان مستەفا ئەمین، شازاد سائیب و سەلاح رەشید))

پ ١٠: پێشنیاز و رێنوێنیتان چییە بۆ نوێنەری حزبەکان و حکومەتی هەرێم و بەڕێوبەرایەتی ڕۆژئاڤا، تا لە ئەوروپا بە شێوەی گرنگی خۆیان هەستن؟ ئەو هەڵە گشتییانە چین کە دەبێت کاتێک نوێنەر و وەفدێکی کوردیی دێنە ئەوروپا پێوەی پابەند بن لە کاتی وتوێژ و دانیشتنەکانیان لەگەڵ نوێنەرانی حزب و کەسایەتییە سیاسی و ئەکادیمییەکانی وڵاتانی ئەوروپا؟

و: بارودۆخی کورد لە دەرەوە زۆر ئالۆز و پڕ کێشمە کێشە، لەبەر ئەوە هەڵسانگاندن و پێشنیار ئاسان نیە، لێرەدا پێویستە باسی زۆر خال و بابەت بکەین بە هیوایەی سوودیان هەبێ.
ئێمە دەزانین بارو دۆخی جیهان و نێودەوڵەتی، لە چاو ٤٠ – ٥٠ سال پێش ئێستا، گۆڕانی بنەڕەتی بەسەرداهاتووە، بەمشێوەیە دیبلەماسیش گۆڕاوە. لە کۆنەوە دیپلەماتکار و نێردە دیبلەماسیەکان دەبوایە

کەسانی زمانزان، بە ئەزموون، شارەزا لە کاروباری سیاسی و کولتوری ئەو ولاتە بن کە بۆی دەچوون، دیاری دەکران، ئیستاش ئەو پێوەرانە بە شێوەیەکی کەمتر، لەبەرچاو دەگیرێن. تەکنەلۆجی سەردەم پەیوەندیەکانیان ئاسان کردووە، ڕێگاکانیان کورت کردووە و زانیاریەکانیان زۆر کردووە.

وەک لە پێشەوە ئاماژەم پێدا تا کۆتایی سالانی ١٩٧٠ زا هەموو هەولەکان تاکە کەسی بوون، لەبەر هەلکەوتەی جوگرافی و سەختی بارودۆخی سیاسی و هۆیەکانی پەیوەندیکردن لە نێوان ناوەوەو دەرەوەی ولات پەیوەندیەکان لەسەر ئاستی خزم و یەکترن ناسینن بوون.

من وا هەست دەکەم لە کاتی شۆرشی ئەیلول، ١٩٦١ – ١٩٧٥ بەرپرسەکی لەهاتوو و شایستە بە پەیوەندیەکانی دەرەوە وجودی نەبووە، باوەڕ ناکەم ڕاپۆرتێک یان ڕێنمایی لە ناوەو بۆ دەرەوە، سەبارەت بە چۆنیەتی کار کردن و داواکاری کورد، ڕەوانەی دەرەوە کرابێت یان بە پێچەوانەوە. ئەوە مانای وانیە کە لە دەرەوە کەسی چالاک و بە توانا نەبووبێ، بە دەنیایەوە هەبوون بەلام وەک پێویست گوێیان لێنەگیراوە، ئەوەش لەبەر ئەوەی لە بنەڕەت حیزب و شۆڕش لەسەر عەقلیەتی فیودالی و خێلگەرایی دروست بوو بوون.

لە سەرەتای سالانی ١٩٨٠ کورد زیاتر روو لە ئەوروپا دەکات، جۆرە هەول و جموجولیەکی دەستەجەمعی دروست دەبێت بەلام لە سەر ئاستی حیزبی، پ.د.ک، ی.ن.ک و پ.ک.ک، حیزبی دیموکراتی کوردستان و کۆمەلەی زەحمەتکێشانی، هەر کەس و لایەنە بۆ خۆی، پەیوەندی و هەماهەنگی لە نێوانیان نەبوو یان زۆر کەم بوو. ڕەوەندی کورد لە دەرەوە بوو بە ٣-٤ بەش، جموجولی و چالاکیەکان زۆرتر بوون، دەست بە سەردان و پەیوەندیکردن بە حیزب و فڕاکسیۆنەکانی پەرلەمانی ولاتانی جۆربەجۆر کران بەلام دیسان بە شێوەیەکی بێ بەرنامە و پڕۆگرام.

جاری وا هەبووە، لە ماوەی یەک مانگ، نوێنەری پارتی و یەکێتی سەردانی حیزبێک یان فراکسیۆنی پەرلەمانی وولاتێکیان کردووەو هەریەکە بە دژی یەکتر قسەیان کردووە! من بە خۆم زیاد لە ٣ جار ڕاپۆرت و دۆسیەم لەسەر بارودۆخی ئیتالیا، هیزە سیاسیەکان، رای گشتی، پەیوەندی نێوانی عێراق و ئیتالیا، بە یەکێتی ڕەوانە کردووە و کەس بە یەک وشە وەلامی نەداوەتەوە. تۆ ئەگەر بە باشی زمان نەزانی، شارەزایی مێژوو، کولتوری ولاتێک نەبی ناتوانی پەیوەندی ببەستی و دروست بکەی یان سەرکەوتوو نابیت. ئەمە بۆ نوێنەر و نێردەی دەولەتانیش هەر وایە.

ئێستا کورد لە هەموو ولاتانی ئەوروپا و ئەمەریکای باکور ژمارەیان زۆرە و دەتوانن خۆیان ڕێک بخەن، دەزانم ئەوە هەر بە قسە خۆش و ئاسانە، بەڵێ گرفت زۆرە بەلام کەسانی بە توانا و زمانزان هەیە،

ئیمکاناتی ماددیش هەیە. کەواتە نوێنەرەکان، جگە لە دەسەزی و دەست پاکی و ناو و ناوبانگ، دەبی زمان و کولتوری دەولەتەکان باش بزانن، توانا و ئاستی کولتوری و ئەکادیمیان بەرز بێت.
نوێنەر و مەکتەبەکان بە بەردەوامی هەوال و زانیاری بە ناوەوە و رەوانە بکەن و بە پێچەوانەوە و وەربگرن، پیویستە زۆر بە وریایی رەفتار بکەن یان هەلوێستێک دەربڕن یان وتارێک بە زمانی ولاتەکە بلاو بکەنەوە. دەتوانم زۆر نموونە بێنمەوە کە هەندێ سەرکردەی کورد هاتوونەتە ئیتالیا و وەک پێویست رەفتاریان نەکردووە.
مەسعود و نیچیروان بەرزانی، لە دوای روخانی رژێمی سەدام حوسەین بە دەیان جار سەردانی ئیتالیایان کردووە و بەلام ئامادە نەبونە بەشداری کۆڕ و کۆبوونەوەیەک بکەن کە تیایا پرسیاریان لێبکرێ، لەبەر ئەوە هیچ رۆژنامە و کەنالی تیقی چاوپێکەوتنیان لەگەل نەکردوون. بە هەمان شیوە بە سەرۆک کۆمار، لە مام جەلالەوە تا د. لەتیف رەشید، ئەوانە بە حوکمی پۆستەکانیان دەیانتوانی لە سەردانەکانیان رۆل و پێگەی کورد پیشان بدەن و بەهێزی بکەن.
بە کوردانی باکور باسەکەمان کەمێک جیاوازە، لە کۆتایی سالانی هەشتاکانی سەدەی رابردوو رۆژنامەنوس و مامۆستای زانکۆ سەردانی لوبنانیان کردووەو، لە دەلی بیقاع، چاوپێکەوتنیان لەگەل بەڕێز عەبدولا ئۆجالان کردووە و بلاویشکراونەتەوەو لە ئەرشیفەکەم پاراستووم و ناوەڕۆکەکان رێک و پێکن. هەندێ نوینەرو کادیری پکک، پێش هاتنی ئۆجالان بۆ ئیتالیا ناوەو ناوە چاوپێکەوتنیان لەگەل رۆژنامە و هەندێ حیزب و پەرلەمەنتاری ئیتالی کردووە. بە پێی ئاگاداری من، لە سالی ١٩٩٣ تاکو ئێستا، ٥ نوینەری کوردانی باکور لە ئیتالیا ئالوگۆڕیان پێکراوە، هەر ٤ – ٥ سال جارێک نوینەرەکانیان دەگۆڕن. بەرای من ئەو ئالگۆرکردنە کارێکی زۆر باشە.
بە پێی زانیاریەکانی من ئێستا تەنها کوردانی باکور نوینەرایەتی و سەنتەری کولتوریان لە زۆربەی ولاتانی ئەوروپا هەیە، نوینەرایەتیەکانی حکومەتی کوردستان بە زۆری هی پارتین. لەم کات و ساتە نوێنەرایەتیەکی هاوبەش نیە و ئاسان نیە لە ئایندەیەکی نزیک هەبێ. نوێنەرایەتیەکانی حکومەتی هەرێم لە خزمەتی دۆزی کورد نین و نابن و جێگەی متمانەش نین، ئەوە حکومەتی هەرێمە بۆتە ماشەی دەولەتی تورکیا و بە دژی بەرژەوەندیەکانی کورد، لە پێشەوەی هەموان هی باشور، دەجولێتەوە، سەرەڕای ئەو هەموو ئالگۆڕی بازرگانی و ریکەوتنی ٥٠ سالەی نەوت بە خۆڕایی تورکیا رێگە نادات نوینەرایەتی حکومەتی هەرێم لە ئەنقەرە بکرێتەوە. ئەگەر باسی ئیتالیا بکەم لە مەکتەبی حکومەت لە ٥ تا ٧ کارمەندی کورد و

ئیتالی کار دەکەن، بە کرێی بالەخانەکە و موچەی کارمەندەکان سالانە نیو ملیۆن دۆلار سەرف دەکرێ، ئەوە بەجگە لەو پارەیەی، وەک خۆیان دەلێن، بۆ بە لۆبیکردن تەرخانکراوە. ئەوە لە کاتێکدایە کە پارتی و یەکێتی نوێنەری خۆیان هەیە و موچەشیان بۆ دابینکراوە. ئەوەندەی من ئاگاداربم نە بە یەکەوەو نە بە تەنها شتێکی وا نەکراوە شایان باسکردن بێت. هەموو هەولەکیان بریتیە، لە ناو رەوەندی کورددا لایەنگری خۆیان زیاد بکەن.

هەرێمی کوردستان لە دوای کەوتنی رژێمی سەدام حوسەین، بە تایبەت لە کاتی پەلامار و هێرشەکانی داعش، هەلێکی زێڕینی بۆ رەخسا پەرە بە دیبلۆماسیەکی نیشتمانی بدات بەلام بە داخەوە، وەک ئاشکرایە، هەمووی کردە قوربانی بەرژەوەندی خێلگەرایی و بنەمالەی بارزانی و تالەبانی. ئەوەش بووە هۆی شکستێکی "کەمەرشکێن" و رۆژ بە دوای رۆژ زیانەکان زۆرتر دەبن.

لەبەر ئەوە ناکری باسی "دیبلۆماسی کورد" بکەین، ئەوەی هەیە هی پارتە سیاسیەکانە وتاکو ئێستا شکستیان هێناوە، بەرهەمەکەی لە باشورر بۆتە مەسەلەی هاتن و نەهاتنی "موچە"، لە رۆژهەلات "ئاشبەتال"ی سەرگەردانی، لە باکور و رۆژئاوا لە لایەن تورکیا و پارتی گەمارۆدراون.

کۆنگرەی نەتەوەیی کوردستان – کنک"، سەرەڕای تێکۆشان و چالاکیەکانی، وەک پێویست، هەولی کۆکردنەوەو رێکخستنی کوردانی دەرەوەی نەداوە و هیوادارم لە ئێستاوە خەمێکی جدی لەم مەسەلەیە بخوات و کەسانی رۆشنبیر و ئەکادیمی کوردیش رۆلی خۆیان بگێڕن و بەشداری ئەم خەباتە نیشتمانیە بکەن.

گۆڕی پیرۆزی شەریف پاشای خەندان، باوکی دیپلۆماسیەتی کورد، بە کامێرای د. جاسم خۆشناو، ئیتالیا

گفتوگۆیەک لەگەڵ فۆتۆگرافەر بەکر نەبی.. ئامادەکردنی: کامەران حاجی ئەلیاس

فۆتۆگرافەر بەکر نەبی : گوناحە تۆ هاوڵاتی ئەم نیشتمانە بیت و عەشقی ئەم سروشتە نەبیت
فۆتۆگرافەر بەکرنەبی : ئێمە لەکوردستان خاوەنی چوار وەرزی زۆر جوانی ساڵین
هونەرمەندی فۆتۆگرافەر”بەکرنەبی مەحموود”،لەدایك بووی شاری هەولێرە،دەرچووی کۆلیژی ئاداب بەشی راگەیاندن،تائێستا نۆ پێشانگای تایبەتی کردۆتەوە لە شارەکانی هەولێر وسلێمانی و کەرکووك و□ پێشانگایەکی تایبەتییشی لە وڵاتی سوێد کردۆتەوە ، بە

شداری 27 پێشانگای هاوبەشیم کردوە لەشارەکانی عێراق دەرەوەی عێراق بۆ زیاتر ئاشنا بوون بە کارو چالاکییەکانی چەند پرسیار بەسەرمان کردەوە.

هەڤپەیڤین- کامەران حاجی ئەلیاس

***سەرەتا پێم باشە باس لەچۆنیەتی ئاشنابوونت بەکامیرا بکەیت؟**

- سەرەتای ئاشنابوونم دەگەڕێتەوە بۆ ساڵانی دوای راپەرینی گەلی کوردستان، بەدیاریکراوی لە ساڵی 1995 ئەو کات لەگەڵ هاوڕێی بەڕێز هونەرمەند مامۆستا ئەیاد، کە فۆتۆ گرافەرێکی ناسراوی شاری هەولێرە ئەو کات زۆر بەی کاتەکان بەیەکەوە بووین ئەو وێنەی زۆرجوانی دەگرت هەم وێنەی بازرگانی هەم وێنەی سروشتی وهونەری کارانەی ئەو سەرنجی زۆری منی راکێشا ئیتر لەو سلتەوە بەهاوکاری مامۆستا ئەیاد دەستم بە کاری وێنە گرتن کرد، بۆیە ئەمە بووە بە خاڵی دەست پێ کردنم.

***یەکەمین کامیرا کە بەکارت هێنا چ جۆرە کامیرایەك بوو؟**

- ئەو کات کە من بووم بە وێنەگر ئابڵوقەکی ئابوری زۆر بەهێز هەبوو کامیرا زۆر کەم بوو من بە کامیرایکی روسی ناوی کیڤ بوو،دەستم بەکاری وێنەگرتن کرد.

***زۆرێك لەوێنەکانت سروشتی کوردستان لەخۆ دەگرێت ئەم نهینیە بۆ چی دەگەڕێتەوە؟**

- گوناحە تۆ هاوڵاتی ئەم نیشتمانە بیت و عەشقی ئەم سروشتە نەبی بەڕاستی ئێمە خاوەنی سروشتێکین پڕاو پڕ لەجوانی ئەرکی ئێمەیە ئەو سروشتە جوانە نیشانی دنیای بدەین ئێمەلە کوردستان خاوەنی چوار وەرزی زۆر جوانی ساڵین خاوەن کلتوو و زمان و فرە ئاینین پێویستە لەسەرمان لەرێگای زومی کامیراکانمان هەموو جوانیەکانی کوردستان نیشانی جیهانی دەرەوەمان بدەین بڵێین ئێمەیە وڵاتی ئێمەیە.

***ئاستی وێنەگرانی فۆتۆگرافەر لەکوردستان چۆن دەبینی ؟**

- خەرمان بەرەکەت لەئێستا دا وێنەگری زۆر چاکمان هەیە بەشداری پێش بڕکەی جیهانی دەکەن کامیرای زۆر زۆر باشیان هەیە جاران ئەگەر بگەرێنەوە ساڵانی رابردوو 70ساڵ پێش ئێستا هەرچی وێنەو ئەرشیفی کورد هەیە هەمووی بە زوومی کامیرە مانی بیانی گیراوە.

***ئەوگرفت وکێشانە چین کەدەبنە کۆسپ لەکاتی وێنە گرتن دا؟**

- لەئێستا دا گرفتەکان بەم شێوە نیە، چونکە مەیدانە کە بەرفراوانە لەبەر ئەوەی ئێستا کێشە ی کامیرا نییە ئازادی

بەرفراوانە،هیچ سانسۆرێك نییە بۆیە هەمووکەسێك ئازادە لە وێنەگرتن بەتایبەتی لەگەڵ پەیدابوونی کامیرای پێشکەوتوو ئامێری مۆبایل.

***ئێمە لە کۆتایی دازۆر سوپاست دەکەین بۆ دەرفەتەی بە ئێمەت بەخشی.**

- منیش زۆر سوپاسی ئێوە دەکەم بۆ ئەو بەسەرکردنەوەیە دەستان خۆش بێت.

دایکم/10/.. رەسووڵ بەختیار

بەشی 10 و کۆتایی

دەزانی دایە، هەر کاتێک دەچمەوە ماڵ دەبینم باوکم لەدیار پەنجەرەکەیە، وەک ئەوەی چاوەڕێی تۆ بکات، لەکاتی کۆچی دوایت، نەدەبوایە پێی نەڵێین، بۆیە پێمانگوت، دایە باوکم تۆی زۆر خۆشدەوێ، وەک لەپێشتردا باسمان کردووە، پێش ئەوەی زەماوەندی هاوسەرگیری بکەن، ئەوە لەگوندی سەکانی، خزم و هاوسێی یەکتر بوون، واتە هەموو تەمەن یەکترتان ناسیووە، بۆیە، کاتێک هەر یەکێکتان توڕە بوون، ئەوی دیکە، پێدەکەنی و دەیگوت: خۆتان مشەوەش مەکەن، دوای چەند خولەکێکی دیکە، چیڕۆک حیکات بۆ یەکتری دەگێڕینەوە.
باوکم جگە لەوەی هاوسەری لەدەستداوە، هاوڕێییەکی تەمەن و خزمێکی لەدەستداوە.آ
لەبیرمە زۆر جاران ئێمەتان تاقیدەکردەوە، زۆرجار کاتێک لەسەر کێشەیەکی بچووک دەبووە کێشە، یەکێک لەئێوە بێدەنگ دەبوون، کەمێک لالوت دەبوون لەیەکتری، دواتر لەسەر سفرەی نانخواردن هیچ شتێک نەدەما، بەڵام پلارتان لەیەکتر دەدا، وەک ئەوەی بەیەکتر بڵێن: هیچ نییە، لەبەر خاتری منداڵەکان دەبێ ئاشت بینەوە.
هەستم دەکرد، بۆیە زۆر جار نووکتەم دەگێڕایەوە،سەرەتا باوکم دەیگوت: ئەوجا نووکتە و قسەی قۆڕ مەکە، یان گۆرانی مەڵێ ئەوە دەزانی خواردن لەپێشمانە، دەتوانی وەک پیاو قسە بکەیت.
دایکم: کوڕی من پیاوە، دەزانێ چۆن قسە دەکات، ئەتووش هەموو شتێکت پێناخۆشە، با گۆرانی بڵێ، هەر خۆمانین، خۆ کەسی دیکە لێرە نییە.
ئێستاش دایە بەقسەکانی تۆ دەژیم، هەموو وشەکانت لەخەیاڵمە، هەر لەمنداڵیمەوە تا ئەو تەمەنەی ئێستا تیایدام، کە،تەمەنم پەنجاو سێ ساڵە، ناتوانم رۆژێک بێ یادکردنەوەی تۆ تێپەڕێنم، هەست دەکەم هەردەم دەستت لەسەر سەرمە و وەک گاڵتەش هەموو جارێ پێت دەگوتم: کوڕم ئەوە سەرت بۆیە دەکەی، بەڵام لێڕێت دە، وەک قژی خۆتە، جیاوازیکی وای نییە، ئاگات لێ بێ تەمەن دەڕوا، دوایی فریای قژ بۆیە کردنەوەیەش ناێی.
لەبیرمە، هەموو جارێک دەتگوت: باسی سیروانی برادەرتم بۆ بکە، کە دایک و باوکی هەردووکیان قژیان بۆیە دەکرد، هەردوو دەستشۆری ماڵەوەیان گرتبوو، ئەو برادەرشت تازە لەخەو هەستابوو، نەیدەزانی و ڕێگە نەبوو لەیەکێک لەدەستشۆرەکان ئاوێک بەرووخساری دابکات، چونکە تازە لەخەو هەڵسابوو و دەیویست بەرووخساری خەوەوە نەچێتە

دەرەوە.
ئەو برادەرە هەموو کات دەیگوت: دایک و باوکم لەدژی یەک قژیان بڕیە دەکرد، تا هەردوو لا بۆ یەکتر بسەلمێنن گەنجن و پیر نەبوون.
لەهەموو خۆشتر ئەو برادەرەم دەیگوت: ئەوە تاڵە سپی لەسەری من پەیدابووە، (بۆ پێکەنینەوە)، نازانم ئەوانە، واتە دایک و باوکم بۆ دان بەوە نانێن، تەمەنیان تێپەڕیووە، ئەمن لەوانە تێناگەم.
دایکم هەموو کات باسە خۆشەکانی منداڵی خۆیی و ئەمەی باس دەکرد، دەیگوت: کاتێک منداڵ بوون، کوڕ و کچەکان لەنێو گوندەوە تا سەر زێ رامان دەکرد، ئای چەند هەستێکی خۆش بوو، لەناو زێدا مەلەوانیمان دەکرد، هەستێکی ئەوەندە مەزن بوو، وامان دەزانی هەموو دونیا موڵکی ئەمەیە، خۆزگە بەو تەمەنە دەخوازم، بەڵام ژیانی شار وەک ژیانی گوند خۆش نییە، لەگوند تەنیا سروشت، تەنیا خانووی بلۆک وەک بەندینخانە وایە، چا نییە ئەمە باخچەمان هەیە، خۆڵێک هەیە ئەوەندەشی نییە نازانم، ئەوە چۆن ژیانێکە. سەردەمی منداڵی تۆ کەمێک باشتر بوو، هێشتا شار ئەوەندە گەورە نەبوو، گۆڕەپانی گەورە هەبوو، لەبیرمە ئەوە کاتێک لەقوتابخانە دەهاتینەوە هەر بەدوای یەکتردا راتان دەکرد، زۆر جار بەر دەبوونەوە، کەچی هیچتان لێ نەدەهات، منداڵی ئێستا ساتمەیەک دەکا، دەبێ هەفتەیەک لەڕێی دوکتۆر بێن.
دایکم زۆرجار باسی منداڵی منی دەکرد و جەختی لەوە دەکردەوە، کە منداڵێکی بێدەنگ و کەمدوو بوو، بەڵام بەپێی تاقیکردنەوەی خۆم، پێموایە منداڵی هاروهاج، کاتێک گەورە دەبن هێمن و لەسەرخۆ دەبن، بەڵام ئەوانەی کەمدوو و بێدەنگن، لەگەورەیدا وەک تۆ هاروهاجن و دەیانەوێ بەچوونی خۆیان بسەپێنن، من پێموایە، ئەوجا نازانم زانست و ئەو شتانەی ئەوڕۆ لەدونیا هەیە چی دەڵێن.
سەرەتا لەگەڕەکی مەنتکاوە و لەقوتابخانەی یانزدەی ئازار چوومە پۆلی یەکی سەرەتایی، ئەو کات کچ و کوڕ تێکەڵ بوون، پێش ئەوەی بگەینە نێوەی ساڵ کوڕەکانیان هەموو جیا کردەوە و هەر یەکەو رەوانەی قوتابخانەیەکی نزیک کرد، دایکم دەربارەی ئەمە دەیگوت: بەگریان هاتییەوە ماڵ دەتگوت ئەمەیان لەمەکتەب دەرکرد، دایکم کاتێک ئەو باسەی دەکرد زۆر پێدەکەنی و دەیگوت: رۆژی پێشتر وەنەی شەمسیت گرتبوو تا بیبەیە قوتابخانە و بیدەیە بەڕێوەبەر ، تۆ خەمی دەرکردنەکەت نەبوو، کەچی دەتگوت رسمەکەشیان نەدامەوە، چوار پێنج ڕۆژ هەر باسی ئەو رەسمەت دەکرد.
لەم کاتەدا دایکم زیاتر پێدەکەنی و دەیگوت: لە سەمیرەم پرسی(پێکەوە لەیەکی سەرەتایی بووین، خزم و هاوسێ بوو) بۆ کوڕەکانیان گواستەوە بۆ قوتابخانەکی دیکە، سەمیرەش دەیگوت: کوڕەکان بۆ

ئەدەبیان کردبوو.
دایکم پێدەکەنی، بەڵام ئێستاش نەمرانی کوڕەکانی دیکە چ بە ئەدەبییەکیان کردبوو.
دایکم: کاتێک گەورەتر بووی گەیشتییە ناوەندی هەموو ڕۆژێک لەگەڵیان لەقوتابخانە شەڕت دەکرد، دەتگوت ئەوان شەڕم پێدەفرۆشن، بۆیە ناچار دەبووم وەڵامیان بدەمەوە ئینجا چ بەبۆکس یان بەشەق و پەلەقە، هەندێکجار دەهاتییەوە باشیان لێدابووی عاقڵیان کردبووی، بەڵام هیچ کات خەم مشەوەش نەدەکرد، دەمزانی خەتای تۆیە، ئەو ڕۆژانەی لەوانی دیکەت دەدا، ئەوجا لەپاش دەوامی قوتابخانە دایکیان دەهات و دەیانگوت: کوڕەکەت خراپی لەکوڕەکەمان داوە، بەڵام من ئەوانم قەردار دەکردەوە و دەمگوت ئەوانە منداڵن و هەرزەکارن بۆ ئێمە خۆمان خراپ بکەین، دوایی دەچنەوە لای یەک، تەنیا قۆڵە قۆ بەئێمە دەکرد، ئەوانیش قەناعەتیان دەهێنا و بەپرتە پرت دەڕۆشتن.
دایکە، ئەمڕۆ لەگەڵ هاوڕێیکانم دانیشتبووم، هەر کەس باسی لەدایکی دەکرد، من خۆم پێنەگیرا، نەمویست لەپێش هاوڕێکانم فرمێسک لەچاوانم بێتەخوار، بۆیە بۆ ماوەیەک چوومە دەر، گریان لەقوڕگم مابوو، کاتێ هاتمەوە بابەتەکەیان گۆڕیبوو، دەزانم پێمدەڵێیت : بەهێز بە، چونکە، ئەمە ڕێگەی هەمووما نە،لەکۆتایدا گۆڕستان دەبێتە مەنزڵمان، بەڵام دایە، هەر کاتێک رووخسار و قسە و وشەکانی تۆم وەبیردێتەوە، بەدەستخۆم نییە، دەبێ چەند چرکەیەک بگریم و فرمێسک لەچاوانم بێتەخوار، کاتێک دەچمەوە ماڵ، تۆی لێ نییە، کاتێک لەدەوامم تەلەفۆنم بۆ ناکەی، کاتێک دەچمە سەفەر و گەشتێک، کەس نییە پێم بڵێ ئاگاداری خۆتبە.
دایە لەنێو کتێب و گۆڤار و ڕۆژنامەکان زۆر گەڕام، تا وەسفێکی پێبەپێست لەبارەی دایک بدۆزمەوە، بەڵام هیچکامیان بەتەواویی نەیانپێکاوە، تا باس لەگەورەیی سۆز و بەزیی دایک بکات، هەندێکیان تەنیا داڕشتنێکە و هیجی دیکە، لەوانەیە ئەم نووسینەی منیش وا بێ، نەچێتە ناوچوارچێوەی تەواویی وەسفی دایک، بەڵام لەهەمووان گرنگتر ئەوەیە، نیشتمان و خاک و زمان، هەردەم لەگەڵ وشەی دایک دێ، وەک نیشتمانی دایک، خاکی دایک، زمانی زگماک و زمانی دایک. وەکخۆت زۆرجار باست لەوەکردووە، کاتێک دایکت کۆچی دوایی کردووە، وەک ئەوە وابووە، خۆشەویسترین خاک و نیشتمانت لەدەستداوە، هیج کاتێک، هیچ شتێک جێگەی ناگرێتەوە.
دایکم: چەند خۆشبەختن ئەوانەی لەسەفەری دوورن، کاتێک دایکیان تەلەفۆنیان بۆ دەکات، هەر ئازار و خەمێکی هەبێ، لەگەڵ قسە و وشەکانی دایکی هەمووی لەبیر دەکات، بەڵام ئەوانەی دایکیان بە

هەتاهەتایە لێیان دوورن، ئازارەکانیان ساڕێژ نابێ، ئەی نابینی کاتێک ئازارێکت هەیە، یەکسەر دەڵێیت: ئای دایە…دایە.
لەبیرمە لەکاتی منداڵیم، کە نەخۆش دەکەوتم و دەستت بەسەردا دەهێنام و دواتر دەتگوت: ئازا بە، پەلە مەکە، ئێستا خواردنت بۆ دەهێنم تا بەهێز بیت، کاتێک خواردنەکەت دەهێنا، خۆ تەنیا هێلکەیەک و پارچە نانێکی تیری و چەند قاشێک پیاز و تەماتە بوو، دوای خواردنەکە و هاندانی تۆ تا بەهێز بم، هەستم دەکرد،هێدی هێدی ئازار لەگیانم نامێنێ.
دایە، کاتێک تۆ کۆچی یەکجاریت کرد، نەمتوانی، لەلاپەڕەی و واڵی فەیسبووکەکەم، بنووسم دایکم کۆچی دوایی کردووە، نەمتوانی، چونکە لەپڕیکدا بەجێهێشتین و قسە و چەندین سەعاتی پێشتر لەگەڵمدا دەزرنگایەوە، هیچ کاتێک ئەو ساتەم لەبیر ناچێ، کاتێک سستەرێک لەسەنتەری دڵ پێیڕاگەیاندم دەبێ نزا بکەیت، بەڵکو خوا رزگاری بکات، باوەڕم بەقسەکەی نەکرد، بەڵام گوتم: خوا لەسەرسەرم، بەڵام دایکم لەوانەیە تووشی پەتایەک هاتبێ، کاریگەری لەسەر دڵی کردبێ، ئەوە بەو هەموو پسپۆڕەی و ئامێرەوە ناتوانن شتێک بکەن، هیوایەک نییە.
سستەرەکە، کە لەژووری چاودێری چڕ هاتە دەرەوە تەنیا گوتی: نزا بکە، دایکت رزگاری بێ، ئێمە هەموو هەوڵێکمان داوە، ئەوی دیکە، تەنیا خوا دەتوانێ هەمووومان بپارێزێ.
لەو کاتەدا هەستمکرد، دونیا بەسەرمدا دەڕووخێ، نەمدەزانی چی بکەم وەک منداڵێک هاوار بکەم و بڵێم: دایکم دەوێ، دەمەوێ دایکم لەو ژوورە بەسەلامەتی بێتە دەرەوە، هەستمکرد پێش چاوم تاریک دەبێ، بەڵام هەرم داخەم و لەدڵی خۆمدا گوتم: خوا گەورەیە، دایکم بەسەلامەتی بۆمان دەهێنێتەوە، وەکجاران قسەی خۆشی بۆ دەکەم ئەویش باسی منداڵی خۆیم بۆ دەکا.
دەربڕینەکانم، لێرەوە وشک بوون، ناتوانم چیتر بەرگەی بێ تۆیی بگرم، بڕوام بەژیان و مردن هەیە، بەڵام لەناکاو مەرگ دایکت لە بسەنێ کارەساتەکی گەورەیە، ناتوانم هیچ بیرەوەری و قسە و چیرۆکە خۆشەکانت لەبیر بکەم، ئێستا وەک درەختێکم لەپایزدا زەرد زەرد هەڵگەڕاوم، دەزانی دایە، هاوڕێکانم، وازیان لەوە هێناوە باسی دایکیان بکەن، نەوەک من بیرەوەرییەکانی تۆم بێتەوە یاد، نەوەک جەنان بڵێم، لەدەرەوە بەکوڵ بگریم.
دایە پێش ئەوەی تۆ کۆچی یەکجاری بکەی کچان و کوڕانی هاوڕێم و منیش باسی قسە خۆشەکانی دایکمان دەکرد، هەر یەک لەلای خۆیەوە هەڵوەستی دایکان باس دەکرد، یەکێک لەو برادەرە کوڕانە دەیگوت: دایکم تا کۆچی دوایشی کرد، هەردەم بەخەندە و پێکەنینەوە پێشوازی

دەکردن، ئەگەر بیزانیبایە خەمبارین، هەمووانی بەدەنگ دەکرد و دەیگوت: کوڕم دەزبینم ڕووخسارت خەمی لێ دەبارێ بۆم باس بکە، چی بووە، قسەیەکی ناخۆشیان پێگوتی یان هاوڕێیەکانت شتێکیان بەسەر هاتووە، یان خۆت بەشتێک دڵت ناڕەحەت بووە، بۆم باس بکە، تا چارەسەرێک بدۆزەنەوە، ئەگەر بەدەنگ بیت تەنیا خۆت دەخۆیەوە.
دایە لە یەکێک لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن کارم دەکرد، ئەم باسەم تا ئێستا باس نەکردووە، لەو دەزگا راگەیاندنە ئافرەتێکی تەمەن سی و پێنج ساڵە هاوکارمان بوو، هەردەم ماوە نا ماوە مۆڵەتی وەردەگرت، من زۆر پرسیارم نەدەکرد، تا بزانم ئەو هاوکارەمان بۆ ئەوەندە مۆڵەت وەردەگرێ، ئەو مافەشم بەخۆم نەدەدا ئەو پرسیارە لەهاوکارانم بکەم، هەروا برادەرایەتی وام نەبوو لەگەڵ ئەو ئافرەتە تا ڕێ بەخۆم بدەم، پێی بڵێم: ماوەیەکە دیار نیت.
بۆیە هەمووئەمانەم بۆ ڕۆژگار جێهێشت، تا لەو نهێنیە تێبگەم،لەگەڵ ئەوەی زۆر لەلام گرنگ نەبوو، چونکە هاوڕێیەکی نزیک نەبوو، تەنیا هاوکار بووین لەدەزگایەکی راگەیاندن.
ڕۆژ هات و ڕۆیی، ڕۆژێک یەکێک لەهاوکارانم ، کە زۆر لێی نزیک بوو، لێی پرسی: ئەرێ ئەو ماوەیە بۆ کوێی چووی، ئەمجاڕەیان درەنگ هاتییەوە، ئەرێ وەک هاوڕێییەک چۆل دیار بوو.
ئاگادار بووم، کاتێک ئەو پرسیارەی لێکرا پەنجەکانی لەسەر کیبۆردی کۆمپیوتەرەکە ڕەق بوون، چاوەکانی بەکزی دەزیندران، قوڕگی پڕ گریان بوو، بەڵام دوای چەند ساتێک بە ئاسایی گوتی: ئەمە بەخێزانەوە ئاوارەی سووریا بووین، بۆ ماوەی چەند ساڵێک تێکەڵی ئەو کۆمەڵگەیە بووین، منیش کچێکی جوان و لەپێشچاوان بووم، کەسێکی یەکێک لەدەوڵەتە عەرەبییەکان بەقسەی خۆی ئاشقم بوو، دوای چەندین داواکاری باوکم رازی بوو، دیارە دایک و باوک دەیانەوێ کچەکانیان بچنە ڕێی خۆیان، باوکم قەناعەتی بەوە هاتبوو، ئەمە ئێستا بەشێکین لەو کۆمەڵگەیە، دوای پرس و ڕا لێمی پرسی، تۆ بەو کوڕە عەرەبە رازی
منیش گەنج بووم، بڕوام بەوە بوو لەگەڵ ئەو کۆمەڵگەیە تێکەڵین و بووینە یەک کۆمەڵگە.
زەماوەندێکی گەورە کرا، خەڵکی زۆربەی وڵاتان لەو زەماوەندە بەشدار بوون، من و پیاوەکەم زۆر یەکترمان خۆشدەویست، لەهەموو شوێنێک پێکەوە بووین، بە یەکتر نەدەچووینە هیچ شوێنێک برادەرەکانی یەکترمان چ کورد چ عەرەب یان ئەرمەنیمان بە یەکتر دەناساند پێنج ساڵ بەو شێوەیە بووین، هیچ گرفتێکمان نەبوو، خێزانێکی بەختەوەر، کاتێک، کە بەهاری عەرەبی روویدا هەستم کرد، پیاوەکەم هەست و بەجوونی لەهەموو شتێک گۆڕاوە، بەیانییەک لەخەو

هەڵسام، بانگیم کرد، هیچ وەڵامێک نەبوو، دەبێ ئەوەش بڵێم لەماوەی ئەو پێنج ساڵە دوو منداڵمان هەبوو، واتە کوڕێ و کچێک، بانگی منداڵەکانم کرد، هیچ وەڵامێک نییە، وامزانی خەونە، بەڵام زۆر بەهۆشیارییەوە هەڵسام و بانگی منداڵەکانم کرد، بەڵام هیچ وەڵامێک نییە، سێ ژوورمان هەبوو، هەر سێ ژوور گەڕام، بەڵام جگە لەمن هیچ کەسێکی تیادا نەبوو.
ماوەی مانگێک لەماڵی خۆمدا مامەوە، بێ ئەوەی کەسی لێ بێ، نە پیاوەکەم، نە منداڵەکانم، لەماوەی ئەو مانگەدا خۆم دەگرت تا پرسیار لەکەس نەکەم.
رۆژێک دایکم سەردانی کردم و بێ سێ و دوو گوتی: کچم هەرچی جلوبەرگ و شتومەکت هەیە بیخە ناو جانتاکان و با بچینەوە ماڵ، دیارە لەو نێوەندەدا چەندین پرسیارم لەدایکم کرد، ئەو هەر دەیگوت: بابچینەوە ماڵ.
کاتێک چوومەوە ماڵی دایک و باوکم، هەردووکیان زۆر بەراشکاوانە گوتیان: پیاوەکەت چۆتەوە وڵاتی خۆیی، ئێستا ئەو لەوڵاتی خۆیی وەزیرە، منداڵەکانیشی لەگەڵ خۆیدا بردووە، ئەو نووسراوەش تەڵاقنامەکەتە، تۆ ئێستا راهاتووی بەتەنیا بژی.
بەگومان زۆر بۆ منداڵەکانم گریام، دوای ئەوەی هاتینەوە کوردستان، دوای چەند ساڵێک دایک و باوکم کۆچی دواییان کرد، دوایی چەند مانگێک بۆ دووبارە زۆر بیری منداڵەکانم کرد، دوایی ئەوەی زانیم لەچ وڵاتێکە، ڤیزەی ئەو وڵاتەم بۆی، دەمزانی لەچ شارێکی ئەو وڵاتەن، هەتا دەمزانی لەچ گەڕەکێک دەژین.
چووم لەو گەڕەکە، لەنزیک خانووی منداڵەکانم شووقەیەکم گرت، تۆ دەزانی دایک چۆنە، وەسف ناکرێ.
دوای ئەوەی حەسامەوە لەبەلکۆنەکە چاودێری شەقامم دەکرد، لەدواجاردا، بەیانییەک منداڵەکانی خۆم بینی، وەخت بوو ئاگرم تێبەر بێ... بەڵام نەمدەزانی چی بکەم.
رۆژێکیان پێم لەجەرگی خۆم نا، لەرێگەیان وەستام، بینیم کاتێک لەدەرگە هاتنە دەرەوە، بەڵام باوکیان لەگەڵیاندا بوو، خۆم پێ نەگیرا لەشوێنی خۆم وەستام، چونکە بە ماوەیەکی دوور و درێژ منداڵەکانم نەبینی بوو، کاتێک نزیک بوونەوە، پێدەچوو منداڵەکانم نەمناسنەوە، بەڵام باوکیان کاتێک منی بینی زۆر پێ تێکچوو یەکسەر بەهەڵەداوان بەرەو رووم هات، هاواری کرد بەسەرما و گوتی: لێرە چی دەکەی، منیش بەئێسپایی گوتم: هاتووم منداڵەکانم ببینم.
کاتێک منداڵەکان ئەو هەڵسوکەوتی باوکیانی بینی، گوتیان بابە ئەوە کێیە؟
ئەوەندەی بەقسەی منداڵەکانم تێکچووم، قسەی باوکیان کاریگەرییەکی

وای نەبوو.
باوکیان بەهاوار هاوار گوتی لێرە بڕۆ ژیانی ئەو منداڵانەش تێک مەدە، وەکچۆن ژیانی منت تێکدا، ئەگەر لەم وڵاتەش نەڕۆیی دەچمە پۆلیس سکاڵات لەسەر دەنووسم.
باوکی منداڵەکان واتێگەیشتبوو، هاتووم لەرێگەی یاساوە دەمەوێ منداڵەکانم بۆ لای خۆم ببەم.
هەرچۆنێک بێ، بۆ ماوەی چەند رۆژێک تەنیا لەدوورەوە سەیری منداڵەکانم دەکرد، دیار بوو باوکیشیان چاودێری منی کردبوو، بۆیە بەیانییەکی زوو لەدەرگا درا، کاتێک دەرگام کردەوە ئەفسەرێکی پۆلیس، لەگەڵ چەند پۆلیسێک بوون، ئەفسەرەکە بەبێ ئەوەی سڵاو بکات، بەتوندی داوای کرد، پاسەپۆرتەکەی نیشان بدەم، هەتا پاسەپۆرتەکەم بۆ هێنا، هاتبوونە ژوورەوە و ناو جانتاکان گەڕابوون.
کاتێک پاسەپۆرتەکەم نیشاندا، ئەفسەرەکە گوتی: تۆ سکاڵات لەدژ کراوە، نامەوێ ئازارت بدەم، بەڵام دەکرێ لەماوەی بیست و چوار سەعاتدا ئەم وڵاتە جێبھێلیت.
کاتێک ئەو هاوکارەمان ئەم بەسەرهاتەی خۆیی دەگێڕایەوە، چاوی پڕ فرمێسک و قوڕگی پڕ لەگریان بوو، دەیگوت: لێناگەڕێن، منداڵەکانم ببینم، بەڵام ماوە نا ماوە سەفەر دەکەم، لەدوورەوە دەیان بینم، دڵم داناکەوێ ساڵێ چەند جارێک نەیان بینم، لێناگەڕێم باوکی بمبینێ نەوەک تۆمەتێکم بۆ هەڵبەستێ، هەروا کوڕەکەم ئێستا گەورە بووە، لەفەیسبووک ئەکاونتێکی داناوە، بەناوێکی دیکە کردوومەتە هاوڕێی فەیسبووکی خۆم، با هەندێک گەورەتر بێت، ئینجا خۆم ئاشکرا دەکەم، ئێستا پێیناڵێم نەوەک باوکی لێنەگەڕێ، دواتر بلۆکم بکات.
کاتێک گوێم لەو باسە بوو، تێگەیشتم دڵ و مێشکی دایک هەردەم بیر لەچی دەکەنەوە، هەردەم دەیانەوێ منداڵەکانی لەبەرچاوی خۆیی بێ، تا هەست بەهەموو ئازارەکانیان بکات، لەلایی خۆیەوە، چارەسەر دابنێ تا منداڵەکانی هەردەم خۆشگوزەران بن.
کۆتایی
دایە وەکخۆت هەموو جار باست لەوە دەکرد هەموو شتێک کۆتایی دێ، بۆیە کۆتایی بەچیرۆک و بیرەوەرییەکان دەهێنین، لەگەڵ ئەوەی تا ئێستا دەنگت لەنێو گوێمدا دەزرنگێتەوە، کەواتە دەنگی دایک لەنێو ما□□دا گەورەترین و مەزنترین پاداشت و نیعمەتە، دایە، کاتێک دەچمەوە ما□□ ه□ست بەدەنگت دەکەم، کاتێک لەدەوامم زۆر جار بیری ئەوە دەکەم، کاتێک تەلەفۆنت دەکرد و دەتگوت: کەی هاتییەوە لەگەڵ دەستی خۆت ئەو شتانە بێنە، ئەگەر پارەکە زۆر بوو، پارەکەت دەدەمەوە، منیش پێدەکەنیم و دەمگوت: مادام تەلەفۆنت کردووە، با

لەسەر حیسابی من بێ، تۆش پێدەکەنی و دەتگوت: با لەسەر حیسابی تۆ بێ، بەڵام کوڕم، هەر دەوامت تەواو بوو، وەرەوە، میوانمان هاتووە، خزمی خۆمانن.
دایکم خزمەکانی خۆیی زۆر خۆشدەویست، هەردەم زۆر دڵخۆش دەبوو کاتێک خزمەکان سەردانیان دەکرد، قسەی خۆش و سەربووردەی بۆیان دەگێڕایەوە، لەنێو هەموو خزمانیش خاڵۆکانی خۆی زۆر خۆشدەویست، زۆر جار باسی یەکێک لەخاڵۆکانی دەکرد، بەشێوە زارە لوڕییەکەی دەیگوت: خاڵم، گەلیک گەنجەکی قەز بوو، زورەک لەکچان وەشن، شەمام دواتین، ئەوە خاڵۆت ببینین، ئەڕا بەئیمەی ناناسێنی، ئەوە ماموستاشە.
دایە، هەموو ئەمانەم بۆ خاڵۆت گێڕایەوە، ئەویش زۆر پێدەکەنی، خاڵی دایکم دەیگوت: ئەو شتانە بۆ دایکی منداڵەکان بڵێ، با بزانین ئەو چی دەڵێی، (بەپێکەنینەوە)، ئەوە لە تەنیشتمە گوێی لە هەموو قسەکانتە، ئەویش پێدەکەنی.
دایە، هەمووان بەکەچی تۆ، تاسان، هەمووان خرم و کەس و ناسیار و هاوسێیەکان، باس لەوە دەکەن ژنێکی مەزن بووی، توانیت یانزدە منداڵ بەجوانترین شێوە پەروەردە بکەی، لە 2023-11-22، کاتێک کۆچی هەتاهەتایت کرد، هەمووان لە هەموو ساتێکدا یادت دەکەینەوە، تۆ بەجەستە لەگەڵمان نیت، بەڵکو بەقسە وهەست و رووح هەردەم لەگەڵمانی، کاتێک هەر یەکێکمان دەچێنە دەرەوە، لەبەر خۆماندا دەڵێین: دایە، دەچینە دەوام، دەچینە بازاڕ، یان لەناو گەڕەکدا دەبین، بەدەست خۆمان نییە، دەبێ وا بڵێین.
کوڕەکان، کچەکان، نەوەکانت، هیچ کاتێک تۆ لەبیر ناکەن، تا ئێستاش نەوەکانت، کاتێک دەیانەوێ کارێک بکەن، دەڵێن، نەوەک داپیرە پێی ناخۆش بێ با بچین پێی بڵێین.
دایە، کاتێک ئەو وشانە دەنووسم سەرەتای مانگی یەکە، نمە بارانێکە، کەشەکەی زۆر جوان کردووە، دەزانم تۆ زۆر بەو نمە بارانە دڵت خۆش دەبوو، هەمیشە دەتگوت: ئەمساڵ بەپیت و بەرەکەت دەبێ، هەرچی جوتیارە دڵی خۆشە، چونکە زەویەکەی باش ئاو دەخوا و لەدواتردا بەرهەمی زۆر دەبێ.
دایە، ئێستا بارانە بەخوڕی کرد.
دایکم: ئەوەش باشە، پاش نمە باران، هەردەم بارانی بەخوڕ دێ، دیارە ساڵەکەتان بەپیت و بەرەکەت دەبێ، هەردەم سوپاسی خوا بکەن، وڵاتتان ئاوەدان دەکاتەوە، ئەوەش دەبێ جوولەیەک بکەن، تا وڵات بەجوانترین شێوە ببوژێتەوە.
دایە، تەنیا ئەو ماوەیە هەست دەکەم پیربوومە، پێشتر کاتێک تۆ مابوویت وەکجاران هەڵسوکەوتم دەکرد، بەڵام ئێستا وەک پیرێک

رەدەکەم، هەموو شتێک لەلام گۆڕاوە، ناتوانم وەکجاران بەئارەزووی خۆم را بکەم و یاریەکان بکەم، بۆ تەیی وایکرد هەموو شیرازەیەکم بگۆڕێت، دایە خوات لەگەڵ تا ئەو کاتەی لەڕۆژیی دوایی یەکتر دەبینینەوە، خوات لەگەڵ.

عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی و نوێگەری لە هۆنراوە بۆ منداڵان دا.. ئەرسەلان حەسەن

لەم ڕۆژانەدا هاوڕێم (عەلی حەمە ڕەشید بەرزنجی) شاعیر و نووسەری بواری منداڵان دەستنووسی کتێبی (وانەی پێ لەخۆشەویستی) بۆ پی دی ئێف بۆ ناردم، کە کتێبێکی ئامادەی چاپە و هۆنراوەیە بۆ منداڵان و کاتی خۆی بڕیار بووە خانەی سەردەم بۆی چاپ بکەن و مژدەی دیزاین و تەواوبوونی وێنەکانییان پێداوە، بەڵام چانس یاوەری نابێت و وەستاندنی کارەکانی خانەی سەردەم و دواجار داخستنی، بەلەمی هیواو خەزگەکانی ئاوەژوو دەکاتەوە.
دوای ئەوەی کتێبەکەم بەوردی خوێندەوە ئەو بیرۆکەیە بەخەیاڵمدا هات کە ئەمجەرە هۆنراوە نووسینەی مامۆستا عەلی شێوازی نووسینییان تازەیە و دەکرێت بەپێی وەرچەرخانی لەو شێوازە باوەی نووسینە کردووە کە زۆربەی شاعیران و نووسەرانی ئەم بوارە پێی دەنووسن، بێگومان هەر شاعیرێک یان نووسەرێک بگرە لە هەر بوارێکدا بنووسێت، هەمیشە هەوڵ دەدات و ئارەزوو دەکات داهێنان و نوێگەری لەبوارەکەیدا بکات و شتی نوێ و تازە بنووسێت یان بە شێوازێک بنووسێت، پێشتر پێی نەنووسرابێت یان ئەگەر نووسرابێت کەمتر.
(عەلی حەمە ڕەشید بەرزنجی) ش، ناوێکی دیار و درەوشاوەی بواری ئەدەبیاتی منداڵانە و خۆی لەقەرەی زۆربەی بوارەکانی نووسین بۆ منداڵان داوە و سەرکەوتووش بووە کە ئەمە نەک هەر قسەی منە، بەڵکو ڕای زۆربەی ئەو هەڤاڵانەیە لەو بوارەدا دەیانناسم. شاعیر هەمیشە خەزگە و خولیای بووە شتێک بنووسێت ئەگەر زۆر نوێش نەبێت، تا ڕادەیەک نوێ بێت و چێژ و خۆشیی زیاتر بەمنداڵان بدات، چونکە نووسین بۆ منداڵی ئەم سەردەمە هەستیارترە لە منداڵانی پێشوو یان

ڕابردوو، چونکە پێشکەوتنی تەکنەلۆجیا و بوونی باخچەیەکی منداڵانی زۆر و کردنەوەی خولی بەردەوام، منداڵانی بەئاگاتر و وریاتر و چاوکراوەتر کردووە.

لێرەدا دەمەوێت باسی چەند نموونەیەک لەو هۆنراوانە بکەم کە بە نوێگەری و گۆڕانکاریی لە بواری نووسینی هۆنراوە بۆ منداڵانیان دەزانم، یان ئەم شێوازە نووسینە لە هۆنراوەی شاعیراندا کەمتر بەرچاو دەکەوێت.

هەمیشە پێگەی مامۆستا لە کۆمەڵی کوردەواری تایبەت بووە و کۆمەڵگا بەچاوێکی پڕ لە ڕێز و خۆشەویستی و پیرۆزەوە لە مامۆستای ڕوانیوە و ئەوەش وایکردووە لە سەر قووتابی ڕەنگبداتەوە و لەکاتی خوێندنیدا ڕێز لە مامۆستا بگرێت و بەچاوی باوک یان دایک تەماشای بکات، بەڵام نکۆڵیی لەوەش ناکرێت هەندێک مامۆستا لای قووتابییان لە هەندێکی دیکە خۆشەویستترن و ڕیشەشی لە هەڵس و کەوتی مامۆستا لەگەڵ قووتابییەکانیدایە، کە دەکرێت لە هۆنراوەی (وانەی پڕ لە خۆشەویستی)دا بەدی بکەین، شاعیر لەم هۆنراوەیەدا دەڵێت:

وانەی پڕ لە خۆشەویستی
کە زەنگ لێی دا
بە هێمنی
چووینەوە پۆل
بۆ وانەی نوێ
کە مامۆستا (کاروان)یش هات
بە وانەکەی
هەموو گیانمان بوو بە گوێ
چونکە ئەومان
زۆر خۆشدەویست
هەڵس و کەوتی لەگەڵماندا
بە چەشنێک بوو
وەکو هاوڕێ
زیاد لە پێویست
چیرۆک و هۆنراوەی خۆشمان
لە وانەکەی ئەودا دەبیست
پێکەنین و قسەی خۆشی
بانگکردنی ئێمە بۆ گوێ
وای لێکردین
خۆشمان بوێت
بە هەست و دڵ
هەر شتێکیشی باس دەکرد

وەرمان دەگرت بە ئاسانی
چونکە ئێمە
بە حەزێکی پڕ تاسەوە
گوێمان دەگرت
بۆ سەرنج و وتەکانی
هەروەها لە هۆنراوەیەکی دیکەدا کە باسی خۆشەویستیی مامۆستا دەکات، پێماند□□ت هێمنی و ئارامی مامۆستا دوو پاڵنەرن بۆ قووتابی تا مامۆستای زۆر خۆش بووێت و قووتابی لەوە بگات کە مامۆستا مرۆڤێکی دڵسۆزی بوارەکەیەتی و هەوڵ و تێکۆشەنەکانی لەم بوارەدا ماندوونەناسی کردووە و بۆ بڵاوکردنەوەی زانست و زانیاری و بەئاگاهێنانەوەی کۆمەڵگاکەی شەو و ڕۆژ کۆڵ نەدات. ئەوەتا شاعیر لە هۆنراوەی (کێم خۆشدەوێت؟)دا دەڵێت:
کێم خۆشدەوێ ؟
من حەز دەکەم
هەموو رۆژێک
(بیرکاری) و (زانست)مان ه□ بێت
دەزانن بۆ؟
چونکە مامۆستا (رێبوار) و
مامۆستا (تارا) ڕووخۆشن
ئای کە هێمن و لە سەر خۆن
هەرگیز لێمان تووڕە نابن
بە خەندەوە لەگەڵ ئێمەی
بچووک دەدوێن
بۆیە ئێمەش وەکو چاومان
خۆشمان دەوێن
دەمێکە زانیومانە و پێمان گووتراوە خوێندنەوە خۆراکی مێشک و وەرزشی مێشکە و هۆکاری زۆر بوونی عەقڵ و زیاتر ڕۆشنبیرکردنی مرۆڤ و هەتوانی زامەکانیەتی. خوێندنەوە سوودی بۆ مرۆڤ زۆرە و زۆربەی گرێ و گۆڵ و ئەستەنگەکانی بەردەم مرۆڤ نا□□□ت و ش□خت□ و ب□ست□□ک□کانی د□تووا□ن□تەوە. خۆ ئەگەر خوێندنەوەش بۆ منداڵ چ خۆی بخوێنێتەوە یان بۆی بخوێننەوە، بەدروستی و بە پێی ڕێنیشاندەرێکی باش بێت، ئەوە گومانی تێدا نییە سوودی بۆ گەشەکردنی توانستی منداڵ□ ز□ر□ و منداڵ□ ب□ کۆشش لە وانەکانیدا چالاکتر دەکات و گرینگی و بایەخی خۆیشی بۆ دواڕۆژی دەبێت. شاعیر لە هۆنراوەی (لە هۆڵی خوێندنەوەدا) دەڵێت:
لە هۆڵی خوێندنەوەدا
دوێنێ لەگەڵ (شەنگە)ی هاوڕێم

چووین بۆ هۆڵی خوێندنەوە
لە دوای کەمێک حەوانەوە
یەکی گۆڤارەکمان وەرگرت
ئای چەند خۆش بوو
بە هێمنی خوێندمانەوە
ئەوەی سەرنجی ڕاکێشاین
پۆلێک منداڵی وەک خۆمان
بۆ خوێندنەوە هاتبوون
بێ دەنگ و جوان دانیشتبوون
لەگەڵ شەنگە
گۆڤارەکانمان خوێندەوە
لەو (تیانووسە)ی کە پێمان بوو
هەندێک زانیاریمان نووسی
چونکە مامۆستا (کامەران)
بەو شێوە فێری کردبووین
کە تەواو بووین
هەردوو بەرەو لای بەرپرسی
هۆڵەکە چووین
تا گۆڤارەکان دابنێین
دوو گۆڤاری تر وەرگرین
کە چوینە لای
زۆر بە نەرمی
پرسی ئێوە ناوتان چی یە؟
من وتم ئەمە (شەنگە)یە و
منیش (هێلین)
وتی ئێوە یەکەمجارە بۆ ئێرە دێن
(شەنگە) و (هێلین)؟
وتمان بەڵێ
وتی گوڵە جوانەکانم
بە بینین و بە ناسینتان شادمانم
ئێمەش وتمان
سوپاس بۆ ئەو هەستە جوانەت
بەڕاستی دڵسۆزی ئێمەی
تۆ کەسێکی ڕۆشنبیر و
هەست ناسکی
تۆ خۆشەویست و بێ وێنەی
ئەویش وتی، ڕۆڵەکانم

خوێندنەوە ڕێگەیەکە پیرۆز و چاک
هەر کەس ئەو ڕێگەیە بگرێت
هیوای گەشە و پاش□□ژ □وون
بۆ خزمەتی بابە و دایە و
بۆ نیشتمان و گەل و خاک

یاری و منداڵ دوانەیەکن بەئەستەم مر□ق د□توانێت لێکیانجیابکاتەوە، چونکە منداڵ وزەیەکی زۆری هەیە و بۆ خەرجکردنی وزەکەی پێویستی بەجوڵەی زۆرە، دیارە یاریش هەر وەک دەزانین بێ جوڵە نابێت و پێویستە دایک و باوکان و تەنانەت مامۆستاکانیش بزانن منداڵ پێویستییەکی زۆری بەیارییە و یاریش کاریگەری لە سەر منداڵ زۆرە، چونکە ئەوەی دەمانەوێت ڕاستەوخۆ بەمنداڵی بڵێین، لە کاتی یاریکردندا لەگەڵ هاوڕێکانی فێریان دەبێت، بە یاسا و ڕێسای یارییەکانیشەوە. کەوایە نابێت ڕیگرییان بین لە یاریکردن، بەڵکو هەلی زیاترییان بۆ بڕەخسێنین تا بەخولیا و ئاواتەکانیان بگەن. هەر بۆیە گرینگی و بایەخی یاری لای شاعیر وایکردووە بیر لەوە بکاتەوە ڕۆژێک بۆ یاری تەرخان بکات و وەک هەموو ڕۆژەکانی ساڵ، ناوی بنێت ڕۆژی یاری:

ڕۆژی یاری
ڕۆژێک لەگەڵ
(ڕۆزیا) و (لاڤین)
بۆ یاریی ماڵە باجێنە
هەر یەکە و شتێکمان هێنا و
لێی دانیشتین
یەکی بوکێکیشمان پێبوو
ئەوی من ناوی (دەشنێ) بوو
قژیشی زەردێکی کاڵ و
چاوی لە چاوی خۆم دەچوو
لە باوەشمدا دامنابوو
گۆرانیی خۆشم بۆ دەوت
بە ئارەزوو
کەچی بووکەکانی ئەوان
بە بەردەوامی دەگریان
وتم چییە؟ چی ڕوویداوە؟
ئەم بووکانە بۆچی دەگرین؟
لەم کاتەدا بووکەکەی من
بە دڵخۆشی و بە پێکەنین
وتی (لێوان)

(ڕۆزیا) و (لاڤین)
گۆرانی بۆ بووکەکانیان
ناڵێن وەک تۆ
بیانکە باوەشت ئەمڕۆ
چی گۆرانیی
خۆش دەزانی
بۆیان بڵێ
تا دەتوانی
منیش بووکە جوانەکانی
(ڕۆزیا) و (لاڤین)م هەڵگرت و
لەگەڵ دەشنێ
بوون بە هاوڕێ
لە باوەشما دامنان هەر سێک
ئیتر کەوتمە گۆرانی
بۆ بووکەکان زۆر بەجوانی
ئەوانیش کەوتنە سەما
پێدەکەنین، هەڵدەپەڕین
فرمێسک و گریانیان نەما
بووکی ڕۆزیام ناو نا (دمدم)
بووکەکەی لاڤینیش (نمنم)
دمدم و نمنم و دەشنێ
ئەوانیش بووبوون بە هاوڕێ
هەر وەکو ئێمە دڵخۆش بوون
زۆر جوان دەهاتن و دەچوون
ئەو ڕۆژە بە شادمانی
بەیەکەوە یاریمان کرد
کاتێکی خۆشمان بەسەر برد
من دڵنیام
هەرگیز لە یاد ناچێتەوە
ڕۆژ بە ڕۆژ نوێ دەبێتەوە

هەروەها شاعیر لە هۆنراوەیەکی دیکەی (یاری) دا، کە ئەمەش جارێکی دیکە سەلماندنی گرینگی و بایەخی یارییە لای شاعیر، کە دەڵێت:

یـــــــــــاری
هەینی لەگەڵ هاوڕێکانم
یاریی دوو گۆڵیمان دەکرد
لە گۆڕەپان
هێندەم زانی

ئاکۆ هات و
بێ ئەوەی داوای یارمەتی
بکات لێمان
یەکسەر هاتە گۆڕەپان و
خۆیشی گەیاندە تۆپەکە و
هێرشی برد
بەئاسانی گۆڵێکی کرد
ئیتر یاریـــــ□کەمان وەستان
هەر دوو لامان
(ئاکۆ)ش ڕای کرد
بەچەپڵەوە کەوتە هاوار
چونکە گۆڵێکی کردبوو
وەک پاڵەوان
نەیدەزانی یاسای یاری
لە نێوان دوو تیپدا چۆنە
لە گۆڕەپان
بانگمان کرد هاتە پێشەوە
کە تێگەیشت هەڵە بووە
لە کارەکەی
گۆڵەکەی ئەو
تۆمار ناکرێت بۆ تیپەکەی
چووە دەرێ و
داوای لێبووردنیشی کرد
دانیشت و بە پە شیمانی
دەیڕوانییە
چۆنیەتی یاریکردنی
هاوڕێکانی

خەیاڵ لای منداڵ گرینگی خۆی هەیە و بێگومان خەیاڵی منداڵ بەرین و فراوانە و زۆرجار دەبیستین کە منداڵ لەگەڵ یاریکردندا لەبەرخۆیەوە ورتە ورتێک دەکات. ئەو نووسینانەش بەستێنی خەیاڵی منداڵ فراوانتر دەکەن و زیاتر سەرنجی ڕادەکێشن و حەز و ئارەزووشی بۆ خوێندنەوە و گوێگرتن زیاتر دەوروژێنن، کە زیاتر لایان لە خەیاڵکردنەوە کردووەتەوە.

شاعیر لە هۆنراوەی (وێنەی بەلەمێک)دا هاتووە بە شێوەیەکی نوێ وەک چیرۆکە شیعر و بەمیوزیکی تایبەت بەخۆیەوە وێنەی بەلەمێکی ئەوەندە جوان بە هەموو پێداویستییەکانییەوە کێشاوە و هاوکاتیش وێنەیەکی ڕەنگاوڕەنگ لای منداڵ دەکێشێت، دەڵێت:

وێنەی بەلەمێک
ویستم وێنەی
دەریایەکی
پڕ لە وردی ماسی و بەلەم
لە دەفتەری وێنەکەمدا
دروست بکەم
هەرچی بۆیەی
ڕەنگا و ڕەنگم هەبوو هێنام
زۆر بە جوانی ئەو وێنەیەی
مەبەستم بوو
یەکسەر کێشام
بەلەمێکیان
هێندە جوان بوو بەلامەوە
هەر بە خەیاڵ سواری بووم و
هەتا توانیم سوڕامەوە
ئای گەشتێکی چەندە خۆشبوو
هێندە گەڕام
ئاگام لێ بوو
ماسی دەیویست بێت بەهاوڕێ و
بگاتە لام
یاریم دەکرد لەگەڵیاندا
لەو ناو ئاوە
هێندەم زانی
با هەڵی کرد بەلەمەکەم
هەڵگەڕاوە

ئەگەر لە کۆتایی هۆنراوەکە ڕابمێنین و بەوردی سەرنجی لێ بدەین، دەبینین منداڵەکە دوای هەوڵ و کۆششێکی زۆر تا وێنای بەلەمێکی ئەوەندە جوانی کێشاوە و پاش گەشتێکی خۆش با لەنکاو هەڵ دەکات و بەلەمەکە قڵپ دەکاتەوە، کە لێرەدا هەم منداڵەکە نائومێد و غەمگین و خەمبار دەبێت و هەم ڕەنج بەخەساری ئەو هەموو هەوڵ و کۆششە دەبێت. بەڕای من وا باشتر بوو گووتبای: (لەگەڵ خۆی بردەوە ماڵ).
گەر گەڕانێک بەنێو هۆنراوەی شاعیراندا بکەین، چ ئەو هۆنراوانە بۆ گەوران یان چ منداڵان نووسرابن، زۆربەی ناوی هۆنراوەکان وەکویەکن یان دووپات دەبنەوە، کە دەتوانین لێرەدا ئاماژە بە هەندێکیان بکەین وەک (نیشتمان، کوردستان، دایک، بووکە شووشە، یاری، تۆپ، سەعات…هتد).
شاعیر عەلی ح□م□□شید بەرزنجیش لەم شاعیرانە بەدەر نییە و ئەویش

لە هەمان ژینگەدا دەژی، بۆیە بۆ ئەو و هەموو ئەوانەش لەم بوارەدا دەنووسن ئاساییە بۆ هەمان شت بنووسن، بەڵام لێرەدا دەتوانین بڵێین ئەو هاتووە بە شێوازێکی نوێ و جیاواز هۆنراوەکەی نووسیوە و لە هۆنراوەی (فڕین بۆ ئامێزی دایە) دا ئەوەتا دەڵێت:

فڕین بۆ ئامێزی دایە
بۆ ئاسمانم دەڕوانی
لێوانلێو بوو لە جوانی
…
بە ڕۆژ خۆر لە ئاسمان بوو
شەویش مانگ و ئەستێرە
ه□□واڵیان بۆ دەناردم
بۆچی نایەی بۆ ئێرە
…
سوار فڕۆکەی هەور بووم
دڵخۆش بۆ ئەو گەشتە چووم
…
کەوتینە ڕێ پێکەوە
هەوری جوان بە پێکەنین
وتی گوڵەکەی هاوڕێم
لە ماڵی کێ دا بەزین ؟
…
جا منیش لە خۆشیانا
لە ناوەندی ئاسمانا
…
بۆ ئ□م□لاولام دەڕوانی
زۆر حەزم لە فڕین بوو
لەو پەڕی خۆشیدا بووم
هەر قاقا و پێکەنین بوو
…
یەک یەک ئەستێرەی نەخشین
پ□ش□وازی لێ ئەکردین
…
لە ماڵێکیان دا بەزین
خۆشترین ماڵ بوو لە لام
کات□ چ□اوم کردەوە
لە ئامێزی دایکمدام

ئێستا هەموومان، بە گەورە و بچووکەوە دەزانین ١/٦ی هەموو ساڵێک

ڕۆژی جیهانی منداڵانە و ساڵانە لەم ڕۆژەدا بۆنە و ئاهەنگ و پێشەنگا و کۆنسرێت و چەندین چالاکی جیا جیا بۆ منداڵان ساز دەکرێت. شاعیر ئاوڕ لەم ڕۆژە دەداتەوە و ئاماژە بەوە دەکات کە ئەمڕۆژە لای منداڵ چەندە ڕۆژێکی گرینگ و بەنرخە و چەندە منداڵ بەم ڕۆژە شاد و خەنییە. هاتووە بەمشێوازە هۆنراوەیەک بۆ ئەم ڕۆژە م□ز□ن□ لای منداڵ و گەورەکان، دەنووسێت:

ڕۆژی جیهانیی منداڵان
وتم دایە
سبەی جەژنە
یەکی شەشە
ڕۆژی جیهانیی منداڵە
لە زۆر شوێنی کوردستاندا
پیشانگایە
ئاهەنگی گۆرانیی خۆش و
مۆسیقایە
دەبێت بچین
زۆر حەز دەکەم
لە ئاهەنگێک ئامادە بین
جەژنی ئێمەی منداڵانە
دەبێت هەموو لەو یادە بین
دایکم وتی
ئەی نەمان وت
سبەی دەچین
بۆ ماڵی پوورە وەنەوشە
بۆ لای (ئەژی) و
(سۆما) و (ئەڤین)
وتم دایە
ئەوسا نەمزانی پێت بڵێم
چونکە ئێستا
بە تەلەفون
(شەن) ی هاوڕێم
ئەم هەواڵە خۆشەی دا پێم
تو خوا دایە
بە تەلەفون
بە پوورە وەنەوشە دەڵێین
ببورن کە ناتوانین بێین
سەردانەکە

بۆ ڕۆژێکی تر هەڵدەگرین
بۆ ئەم جەژنە
د□ بێت بچین
هەر ئەمەم وت
خێرا زەنگی
تەلەفونەکەمان لێیدا
هەڵم گرت و
وتم هەلەو کێیە؟ فەرموو !
چەندە لام خۆش بوو، پوورم بوو
وتی ڕەنیا
بڵێ دایە
پوورم دەڵێت
سبەی لە ماڵەوە نابین
یەکی شەشە
بۆ ئاهەنگ و فێستیڤاڵی
ڕۆژی جەژنی منداڵ دەچین
با سەردانەکە دوا بخەن
پێی بڵێ گلەیی نەکەن
منیش وتم
گلەیی چی ؟!
پوورە وەنەوش
پێش تۆ ئێمەش
هەر باسی ئەوەمان دەکرد
دەمانویست کە
بە تەلەفون
پێتان بڵێین
ناتوانین بێین
چونکە ئێمەش سبەی دەچین
بۆ سەیری ئەو فیستیڤاڵە
دڵنیام خەڵکی دەزانن
یەکی شەشی
هەموو ساڵێک
ڕۆژی جیهانیی منداڵە
لەگەڵ پەروەردە و فێرکردندا، مامۆستا ئەرکێکی دیکەی دەکەوێتە سەرشان کە هاوشانی ئەمانەی گووتمان دەبێت منداڵ بە بەها نەتەوەیی و نیشتمانییەکان ئاشنا و خاک و نیشتمان لای منداڵ خۆشەویست بکات، کە دڵنیام ئەوە نیەت و بەرنامەی هەموو مامۆستایەکی دڵسۆز و بە

ئەمەکە. شاعیر بە شێوازێکی نوێ و تازە و سەردەمییانە لە هەنراوەی (وانە) دا، ئەم ڕاستییەمان بۆ باس دەکات:

وانە
هەر هاتینە قوتابخانە
مامۆستاکان فێریان کردین
ڕۆڵەی کوردین
نیشتمانمان کوردستانە
بیلبیلەی چاوی هەمووانە
فێریان کردین خۆشەویستی
ئەم خاکە بەرز و پیرۆزە
خوێنی دڵە، تینی گیانە
ئەمەش هەر زوو، بڵێنمان دا
بە کۆششی بێ وچانمان
هێز و توانامان بەگەڕخەین
بۆ خزمەتی کوردستانمان

لە کۆتاییدا، دەمەوێت بڵێم شاعیر عەلی حەمە ڕەشید بەرزنجی سەرجەم ئەم شیعرانەی بەزمانێکی کوردی جوان و ڕەوان و پارا و نووسیووە و بەشکیش نیم منداڵ دەتوانێت بەئاسانی و بە بێ هەست کردن بە هەناسە سواری و ماندوو بوون ئەم شیعران ئەزبەر بکات و منیش، هیوادارم لەم نووسینەدا توانیبێتم لایەک لە هەنراوە تازە و نوێگەرییەکانی شاعیر عەلی حەمە ڕەشید بەرزنجی کردبێتەوە و هیوای بەردەوامی و داهێنان و زیاتر خزمەتکردن بەدنیای منداڵانی بە بخوازم و خزمەتێکیشم بە ئەدەبی منداڵان و دنیا جوانەکەی منداڵان کردبێت.

شاعیر، عەلی حەمەڕەشید بەرزنجی

سەرەتای دوایین گۆرانییە غەمگینەکان.. شیعر: ستیڤان

شەمزینی

کێردی رەتکردنەوەت چەند تیژ بێت
دەلاقەی برینەکانم چەند فراوان بن
هیچ هۆیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و
پەشیمانبوونەوە
لە هەنگوینی ئەو خەونانەی
لە دەرگای شەوە تاڵەکانم دەدەن
ئەو وشانەت چەند سارد بن
وەک زەمین لەرزە هێوریم بهەژنێنن
خەیاڵ ل□ سەرمدا وردوخاش بکەن
پێکەنینم لە قەفەزی گریاندا
بە بارمتە بگرن
مانگەشەوم بگوازنەوە
دەربەندی تاریکی
هێشتا هۆیەیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و
پەشیمانبوونەوە لە خلیسکانم
بۆ نێو قەدەری ئەسمەری ژنێتی تۆ
چەند بتەوێ دەروازەی باوەشت
بە وەسوەسەیەکی شێت دابخەیت
هەناسەکانم نەیەنە ناو مێینەییت
گۆرانییەکانم لە گوێیەکانتا نەزریکێنن
توخنی خولیا س□ر□□کانم نەکەویت
هێشتا هۆیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و
پەشیمانبوونەوە
لە ئاگری ئەو ئەوینەی لە خوێنمدایە
چەند هەورەکانی ئارەزووم بتۆرێنیت
بۆ دڵڕاگرتنی ئەستر□یەکی دوور
بارینم بکەوێتە وەرزێکی ناوەخت
کۆشێکی سپی نەمگرێتە خۆی
ترس بە قامچی بەربێتە لاسکی گیانم
هێشتا هۆیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و

پەشیمانبوونەوە
لە کۆرپەی ئەو عەشقەی
لە ئەزەلەوە بە زگی شیعر هەڵمگرتووە
چەند دیواری ئەستوور
لە بەردەم سەربەستیی هەڵچووم هەڵبچنیت
تیری خەیاڵیشم نەتوانێت بگاتە دڵت
لەودیو دیوارەکانتەوە
خۆمم بیر بچێتەوە
درز بکەوێتە کریستاڵی چاوەڕوانیمەوە
هێشتا هۆیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و
پەشیمانبوونەوە لە نووری ئەو مۆمەی
لە ئەشکەوتی تەنهاییدا
خۆی پێناساندم
چەند بتەوێ کەعبەی خۆشەویستیم
بە وەهمی گوومانەکانت بڕوخێنێت
لە تاودا لەسەر بەرماڵی ئیبلیس
نوێژ بکەم
لەو خودایە بپاڕێمەوە
نەفرەتی لێکردووم
دەستی ئەو رۆژانە ماچ بکەم نەهاتوون
هێشتا هۆیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و
پەشیمانبوونەوە لەو گوریسە ئەستوورەی
خۆمم بە بە چارەنووسی تۆوە پێ بەستەوە
چەند بێباک و خوێنساردانە ویستەکانم
بدەیت بەدەم چەمی خەواڵووی فەرامۆشی□وە
ساوای ئاواتەکانم مەراق بیبات
زیخی یاخیبوونم ژێر ئاو بکەوێت
ملوانکەی شەوێکی رۆمانسی بپچڕێت
هەزاران پرسیاری وەڵامنەدراوەی
تێدا گۆڕ بزر ببێت
هێشتا هۆیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و
پەشیمانبوونەوە
لە روانی ئەو نەمامە رووخۆشەی
لە حەوشەی مێشکمدا

رۆژ بە رۆژ باڵا دەکات
چەند بتەوێ
وەک کەلوپەلێکی کۆن کۆم بکەیتەوە
بۆ ئەوەی فڕێم بدەیتە کەلاوەی کارەساتەوە
خەفەت پرچی رەشی چارەنووسم دابهێنێت
یادەوەریی وەک گیتارێکی نامۆ بمژەنێت
مەینەتی، بوخچەی ماچەکانم
پەرش و بڵاو بکاتەوە
هێشتا هۆیەک نابینم
بۆ دەستبەردان لە تۆ و
پەشیمانبوونەوە
لەو دەنگە دلێرەی لە ناوەوەمدا
جارێک بە گووڵ
جارێکی تر بە شاژن ناوت دەهێنێت

دیوانی تەنیایی لەتیف فاتیح فەرەج.. رانانی: ستار ئەحمەد

رامان خولیای دۆزینەوەی بەها پیرۆزەکان دەدا بە کۆڵاو لەکۆڵوانەی هەور شاباڵێك بۆ بێچووی شیعرەكانی دروستدەكات ،لەبەرزی ئاسۆدا گەردانەی پرشنگ دەبنە گەردانەی پەیڤی شرینی ئەو شاعیرەی لەگرفتاری خەمەكاندا نەبێت، پێڵووی نمەی سۆزیان نەچێشتووە.برینی تەنیایی ،غوربەت،ورەو كۆڵنەدان..ناسنامەی بەستەكانێَتی و لەدڵنەوایی شنەی بەیان و لەوردە ئاورێشمی بەفری كوێستانا نەبێت چاوەكانی لێكنانێت ،دەستی قەدەر ناتوانن خۆزگەو ئاواتەكانی بنێنە چاڵ و بەگژ ناهەمواریيەكانا دەچێت.لەهەموو شتێك رادەمێنێ و دەتوانێت نەخشەی(خەم،تەمەن،سووتان،پێكەوە نەگونجانی ناخ و رووكەشەكان)بكێشێ،وەلێ لەهەموو شتێك زیاتر لەخۆی رادەمێنێ،ئەویش.,(لەتیف فاتیح)ی شاعیره كەلەدیوانی تەنیاییدا دەڵێت:.

تەنیاتر لەتەنیایی بیزدەکەمەوە
بیرەوەری دەسووتێنم

لەشتێك راماوم
خۆمم
شاعیر خەمی کوردستانێکی هەڵگرتووە،سەراپای دەریای خوێنەو کسپەی ناخی هەڵەبجە لەدڵیدا سارێژ نابێت و دەبینێت بازرگانی بەخوێنی گەلەکەیەوە دەکرێت ،هەوای ژهراوی بەدیاری بەسەردا پەخشدەکەنەوە،هەر ناڵەو سووتانی کوردە کەس گوێَی لێناگرێ.
تەنیایی لەو شەوانەدا
کە بێ هودە دەستمان بەرزکردووەتەوە
بێ ئەوەی کەس گەزۆیەکمان بداتێ
شاعیر سۆفیەکە لەخەڵوەتگای خواوەندا سۆز دایدەگرێت و بیر لەنهێنیەکانی ئاسمان دەکاتەوە،موریدی رێگای عاشفانەو شەیدایەکی سەرشێتی جوانی و پیرۆزییە،بەڵام لە لانکی خواوەندو کۆشی دەزگیرانەکەشیدا تەنیایی بەرۆکی بەرنادا،هەمیشە غەرقی دونیای غوربەتە،چونکە جەستەی دەزگیرانەکەی لەلمی عەرعەردا زیندە بەچاڵکراوە ،رۆحیشی لەبارەگای خوادا دەناڵێنێ و مافی دووسەد هەزار پەپوولە بەگوێی ئەودا دەدات.
هەمیشە تەنیایی لەگەڵمە
تەنانەت ئەو کاتانەی کەلەئامێزی
دەزگیرانەکەمدا بیر لەخوا دەکەمەوە
لەتیفی رەنجەڕۆ و دێوانە نەگبەتی بەرۆکی بەرنەداو ئاوارەیی رچەرێی ئۆردۆگاکانی پێنیشاندەدات.وێنەی گوڵەنێژزاوەکانی عەرعەر هەمیشە داوای ماقی لێدەکەن و خۆی بەبەرپرسی میللەتێك دەزانێت دەنگی لەسینەی زامداری خاکا تاسێنراوە،ئیتر چۆن بەئەشکی سوور گوڵ و خاك ئاو نەدات
گوڵەکانی عەرعەر لەگوڵەکانی ئۆردوگا تەنیاتر
گوڵەکانی ئۆردوگا لەگوڵەکانی عەرعەر تەنیاتر
گوڵەکانی خوا لەگوڵەکانی کورد تەنیاتر
گوڵەکانی کورد لەگوڵەکانی خوا تەنیاتر
شاعیر بۆ بێکەسی کورد دەبێت بەپەروانەو بەدوای چرای ئەو ماڵانەدا عەوداڵە ،دەستی خوێنینی جەلادەکان ناڕەوا کوژانیانەوە،حاجی ئاسا لەعەشقی شارەکەی دابڕاوە،بۆیە تەنانەت جەستەی بەرۆحی نامۆیە،ناخی تەلبەندەو دڵی مەلێکی دیلە لەقەفەسی سنگیا بۆ هێلانەی نۆغرۆ و چڵی سووتاوی رەزە بێبەرەکان دەخوێنێ،ئەوەتا دەڵێت:.
کۆیە وەك حاجی تەنیایە
حاجی وەك کۆیە
من لەحاجی تەنیاتر
حاجی لەکورد بێکەس تر

بەقەد رامانی شاعیر ئیحاو بۆچوون و وێنە شیعرییە ناسکەکانی رامانی دەوێت و هەر گوڵە شیعرێکی بەدوای گەردنێکا دەگەڕێن بۆ ئەوەی ببنە گەردانەی گەردن ئازادی و لیتارمایی تاسەیەکا زریوەی ئەستێرەیەکی خۆزگە هەڵبمژن.

ستار ئەحمەد

خۆری ناپاکی.. شیعر\ شیرین کافی

بەم ناوەختە لاشەی سڕ بووم بەکۆڵمەوە شەقام وکۆڵان تەیدەکەم
بستێ زەوی نادۆزمەوە بیکەمە گۆڕ بۆ ئەبەدی ئازار لەجەستەم
دەبارێ لێوەکانم شەقار وەک بیابان بۆ قومێ ئاو ناخم
بەجۆرێک شێواوە ئەڵێی کەشتی شکاوە بەدەم شەپۆلی دەریاوە دڵم
بەجۆرێک ورد بووە پارچەکانی لەنێوانی زەوی و ئاسماندا سەمادەکەن
بەدەم گەردەلول و ڕەش□ باوە
بەجۆرێک ئەسرین لەنیگام دەبارێ دەڵێ سەهۆڵبەندانی بەرتیشکی هەتاوە
پەنجەکانم لەگۆ کەوتوون وەک پەنجەکانی ئەو پیانۆژەنەی لەسەرما ڕەقه□گ□□ا
ڕووخسارم لەڕووخساری مەسیح دەچێ بەخاچەوە زەرد هەڵگەڕاوە
وەک شۆرەبی قەراغ دەریا هەڵدەلەرزن ئەژنۆکانم هێزیان لەبەربڕاوە
هەروەک ئەوەی بۆ بەردەم پەتیی سێدارە بەکێشیان کەم هەنگاوەکانم دێنە دواوە
هەناسەم لەقەفەزەی سنگمدا قەتیس ماوە
هاکا ئێستا یان تاوێتر دڵم لە لێدان دەکەوێت
دەپێم بڵێی ئەی ئەستێرەی خەونەکانم ئەم ئازارە بۆ کوێ بەرم بەم ناوەختە
دەپێم بڵێ لەکام سەرابدا بۆ عەشقی ونبووم بگەڕێم
دەپێم بڵێ چۆن ئەو پێکە کۆکەمەوە کە خیانەت لێی ڕژاندم
دەپێم بڵێ چۆن بتوانم ماچەکانت لەسەر ڕووخسام بسڕمەوە
چۆن بتوانم پەنجەکانت لە ئاڵۆسکاوی کەزیەکانم بترازن□م

دەپێم بڵێ چۆن بتوانم هەناسەم لەهەناسەت جیاکەمەوە
دەپێم بڵێ چۆن بتوانم میلی کات ژمێری زەمەن بەرەودواوە بگێڕمەوە
سەرەتای یەکەم جێژوان
یەکەم وشە یەکەم ماچ و یەکەم هەناسە و یەکەم نیگا یەکەم گوشینی پەنجەکان یەکەم پەیمان
یەکەم ئاوێتەبوونمان و یەکەم ئێوارەی زەردەپەڕ و یەکەم کازیوەی بەیان
یەکەم تیشکی خۆر یەکەم بارانی بەهار یەکەم هەورەگرمەی زستان
یەکەم گەڵای وەریوی پایز و یەکەم تیشکی خۆری هاوین
چۆن بتوانم ئەمانە گشت کۆکەوە بیان خەمەناو چوار چێوەی پەشیمانیم.

28/12/2023
کۆڵن/ئەڵمانیا
شیرین کافی

بایەزید و شتی تریش. شیعری/ نەوزاد بەندی

من دوور ناڕۆم ..
ئەو پەڕەکەی، بایەزیدت بۆ ئەگەڕێم ..
لەوێ لەناو لافاوی ڕەنگ و
بۆن و تام ،
زەحمەتە بتدۆزمەوە ..
تۆ دوور ئەڕۆی ..
هەر بۆیە کات بە گەڕان بۆ من ، خەرج ناکەی ..
دڵنیایت من لەوێ نیم ..و
لەناو ئەو هەموو درەخت و ئاو و ئۆکسجینەی ئەوێ،
لەوێیش بم نامدۆزیتەوە ..
من هەموو مێشکم لای تۆیە ،
کیبۆردی دڵم ، بە پەنجەی تۆ لێ دەدا ..
یەک خاڵم و کاڵ ئەبمەوە و ئەکوژێمەوە و ..جارێکی تر پەیا ئەبمەوە

، لـە دڵتا ..
ئەتەوێ بێ منيش بژيت ،
بەڵام شيعرێ ڕێت پێنادا ،
ئەتەوێ وەكو حەبيبە ، بچيتە ناو باڵەخانەى ئەدەبياتەوە ..ئەزانى
، چەند دوور بڕۆى ، هەر دێيتەوە ..
چەندێ خۆت بشاريتەوە ،
هەر لـە كۆپلەى نووسراوى ناو باخێكى تەواو هەڵوەريو ،
ديسان پەيدا ئەبيتەوە …
من بايەزيد ، بۆت ئەگەڕێم ..
بە عەقڵى خۆم ئەتدۆزمەوە و ..
ئەڕۆين هەتاكو گوڵهانە ..
هەتا ئەوێ ، سەد جار كزەبا ئەمبات و ..
هەزار جار لـەناو دڵخۆشيى
ناوەختمدا ئەتوێيتەوە ..
چەند ساويلكەم ! بايەزيدت بۆ ئەگەڕێم ..لـەو شەقامە كۆنەى هەزار
جار ماكياجى بۆ كراوە و
كەچى هەر ڕەنگى عوسمانى و
دەنگى شمشێر و فيشەكى هەزاران شەڕ ،
لـە هەموو جێگايەكيدا
ئەبيسترێ ..ئەزرنگێتەوە ..
بۆنى بارووتێكى زۆر تيژ ،
ئەڕوا هەتاكو ئەوسەر و ..
لـەگەڵ بۆنى مێخەكا ئەگەڕێتەوە .
لـەو شەقامە خوێناوى و فرمێسكاوييەى
هەزار ساڵە بێدەنگ ئەگرى و نازانم چۆن ژيربێتەوە ..
بازرگانەكان دانێكى زۆريان تێدا هەڵڕشتووە ..
گەشتيارى ئەوسەرى دنيا ،
پێيدا ڕەت ئەبن و دڵيان بەبێ هۆ ئەگەشێتەوە ..
من لـە خۆشى ڕزگار بوون لـە دابەزينى جۆزەى ددان ڕەشى
كارەباى موەليدە ،
وا باڵ ئەگرم ..
تۆ وا ئەزانى عەشقت بووم ،
بە دەستێ ناهێڵى بفڕم ..
بە باڵێ ئەنيشيتەوە ..
من و تۆ ،،سير و پيازين و
بەس لـە ڕێزمانا پێكەوەين ،
نيوانمان هەمووى دوورييە ..

هیچ کاتێکیش دەست پێ ناکا ئەم چیرۆکە ،
تا عاجز بی و
لە بۆنەیەکی وەک بەفرا ،
ئاشت بیتەوە …
بێزار نابم ، دوکان دوکانی بایەزید ئەگەڕێم و ..
کرمانجییەک پیاڵەیەک چای هەنارم بۆ تێ ئەکات و ..
ئەڵێ بیخۆی ، جارێکی تر
بۆ سەر سەکۆی سەرئێشە ناگەڕێیتەوە ..
ئەڵێم ئەوت نەدیوە بێرەدا بڕوا ؟
هیچ تێ ناگا و .. لەگەڵ چەند کڕیارێکی ڕوس ،
خۆیم لێ ئەشارێتەوە ..
نەزانیی خۆمە ئەزانم ، گیرفانەکانی بایەزید ئەپشکنم …
لەو سەر ، تەواو ماندوو ئەبم ،
سیگارێکی ماڵتیپ ، ئەمەوێ ئاگر بەم ، بەس ناوێرم ..
نەک خوێنم دیسان تولەڕێی نیکۆتین بدۆزێتەوە …
تۆ دوور ئەڕۆی ، ..
شیعر کوا ئەگاتە ئەوێ ؟
ناوێرم بپرسم لەوێ تۆ چی ئەکەی ؟
ناشێ لەوێ منێکی ترت
لە کەنار دەریادا شاردبێتەوە ..؟!
یان ئەوێیشت ، هەر بۆشاییە و .. بۆشایی ؟!
من کە لێرە ، ئاڵودەم بووم بە تەنیایی ..
دوورتریش بڕۆی.. بێزار نیم ..
وونیشم کەی بۆ هەمیشە ،
لێت عاجز نیم ..
ئاساییە .. زۆر ئاسایی ..
ئەتوانم با بەت بگۆڕم ..
ئەڵێم بایەزید ، شیعرێکی خواستووە لێم ..
ئەڵێم گوڵهانە ، کۆنسێرتی گوڵێکی تازەی کردووە ..
بە خۆڕایی …
درۆ زۆرە.. کە لێرە هەموو تەمەنمان ، هەر درۆیە و ..
بە بێ درۆ ، خەڵک و حوکمەتیش ئەڕوخێن ..
سوپا و خێزان و پەرلەمان ،
ئەچنە دۆخی نائاسایی …
خەمت نەبێ ..
بێ من بڕۆ …
تا ئەوپەڕی دڵنیایی ..

ئەو هەڵانەی دەبێتە رێگر لەبەردەم هیواکانت.. سامان خضر محمد

خەونەکان یاخود هیواکان زۆرن و هەریەکێک لە ئێمە بەدوای کۆمەڵێک ئامانج و هیواوەیە و دەیەوێت لە ماوەی ژیانیدا بەدەستی بهێنێت یان بیهێنێتە دی، چونکە ژیان و هیوا دوو پەیوەندی بەهێز لەنێوانیاندا هەیە، چونکە کاتێک هیوا نەما ژیان هیچ نرخێکی نامێنێت لە ژیان ئەو کەسەدا، خودی ژیان بەو شێوەیە بەردەوام پێویستمان بە هیوا هەیە ئامانج هەیە تا هەوڵیان بۆ بدەین و لەهەمانکاتدا وامان لێدەکات ژیانمان خۆشبوێت و چێژی لێببینین.

هەندێک کات خەونێک یاخود هیواکانمان شکست دەهێنن و بەدی نایەت، بەڵام ئەمە مانای کۆتایهاتنی ژیان یان ڕاوەستانی نییە، دەتوانیت هەندێک ڕێنمایی یاخود ڕەفتار پەیڕەوبکەیت بۆ ئەوەی هیواکانت بێ بەربەست بەدیبهێنیت و هەوڵی بۆ بدەیت.

بێگومان یەکێک لە هەڵەکان ئەوەیە کە زۆر بە گڕوتینەوە هەوڵ بۆ هیواکانت دەدەیت، بە جۆرێک هەندێک کات هیواکانت دەچێتە باری خەیاڵەوە بەتایبەت لای گەنجان، واتە خەون بە شتێکەوە دەبینیت کە مەحاڵە، ئەمەش باش نییەو زیانی زۆری هەیە دواتر تووشی خەمۆکی و بێزاریت دەکات لە ژیان و هیواکانت پێویستە سنوورێک بۆ هیوا و خەونەکانت دابنێیت.

کاسانێک هەن بەردەوام دەترسن لەوەی شکست بێنن لەسەرەتاوە، بەهەمان شێوە کارێکی هەڵەیە، چونکە ترس کاریگەری خراپی هەیە لەسەر بەدیهێنانی ئامانج و خەونەکانت.

کاتێک شکست دەهێنیت، ئاسایی وەریبگرە، چونکە شکست گەورەترین تاقیکردنەوەیە لە ژیاندا بۆ ئەوەی دواتر گەورەترین و باشترین سەرکەوتن بەدەستبهێنیت.

هەرگیز مەترسە لە قسەکردن و ڕەخنەکانی کۆمەڵگا، ئەگەر شکست

بهێنیت.

ترس خۆی لە خۆیدا هۆکارێکە بۆ نەمانی متمانە بەتواناکانت، بەهێزی تۆ لەناودەبات بەرامبەر بە ئامانجەکانت و ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستیەکان، هەوڵبدە ئازابە و بەهێزبە بزانە چۆن یەکەم هەنگاو دەنێیت و دور بە لەو هۆکارە خراپانەی ،کەوا بێ ئومێدت دەکات لەگەیشتن ئامانج و هیواکانت لەژیاندا.

شیعر\ سەفەرە سەختەکانی تەمەن.. سەرهەنگ خامۆش

ئاسمان ڕەنگی خۆی بیر چۆتەوە
باوەشی تژی بووە لە بلێسەی ئاگر
فریشتەکان هەراسانن
ل□ بەربونەوەی هاواری شەوەزەنگ
چ ئاوازێکی نەشازە
گوێی مردنی کاس کردووە…

بەیانی خەمێک لە دایک دەبێت
خەمی بیرچونەوەی ساتەکانی فیراق و
سەفەرە سەختەکانی تەمەن
بە نێو کۆڵانەکانی تەنیایی
تا ئەودیو سنورەکانی عەدەم…

ژیان ڕەنگی کاڵ بۆتەوە
لێرە هیچی تر شک نا بەم
جگە لە هەناسەی (با)و
ڕووت بونەوەی ڕەنگی خەیاڵ
شوێن پێی ئەو فرمێسکانەی
کە لەکەلێنی پەنجەکانی خاکدا ون بوون…

لەسەر دیوارێکی ڕماودا
گوێم لە چرکەی

میللی کاتژمێرێکی کۆنە
گوێم لە ترپەی
کەوتنە خوارەوەی دوگمەکانی زەمەنە
لە لێواری ساڵێکی تری پڕ لە ئازار…

سەرهەنگ خامۆش

ئێوارانە ٥٨.. شیعری سەردار جاف

دەمە دەمی ئێوارانەی پڕتەمتومان
دەراندەری خۆ دەکەڵەم
پێکی شەراب
لە کۆڵانی شاترلوو بۆ دووم وێڵە
دەست لە ملی مەرگ دەنێم
ساقی بەرۆکی گرتووم و
پەیتا پەیتا
پێکی مەستبوون بەدەم سەماوە پڕ دەکا
خەراباتی خۆ دەخۆم و قورتار نابم
بوومە پاشماوەی کاولاشە
لەو لەرزەی پیاڵەی مەیم
ئەم شێتخانە
بەرۆکی منی گرتووە و
یەخسیری نێو چوار دیوارم
کچێ بەنازەوە هەڵدە و
لە گوێسەبانەی ئازارم
ژان دەڕێژێ
دامەنی حەزی تەنیوم
شەکرە پێپێ
فشار هەڵچوو
دەریای مەنگە ، بەردەرگای ژینی گرتووم
خۆم بیر چووە

وام لەو دیو تاریکیا لە گێژاوی رەشتر لە رەش
شەپۆلێ نەرمی سەر ڕێگام
نە دەمبینێ و نە پێی دەبا
دەخولێمەوە
شنەی سپێدەم لێ ونە
بە سەر پشتی قەترییەکانی سەر جلم
لەم ئاڵاوە و غلۆر دەبم
منجەڵکم
لە شوولە دەوەن نابمەوە
ئەو لەو بانێژەی شەهلایا
پریاسکەکانی لە بەردەم خەرمانەی مانگا کردەوە
تریفەیەکی رۆشنە
ناخی رەش رەش
رەشتر لە گێژاوەکەی من
لە سۆراغی هەناسە و هەنگاوی دوێنێ
دیواربەندی خەرهێڵاتی لێگرتووە
ئەم شیعرەتوولە ڕێیەکە
گوێڵەوەچنەی چرپە و ترپەی بەر بارانە
بە ناو بەسیمە رێ دەکا
حەرفەکانی عەوداڵ و وێڵ
لە کەناری جۆڵەی دەسمە
تەنها شەهلا کە خۆشەویسترین کەسمە

٣ / ١ / ٢٠٢٤

کۆڕێک بۆ ناساندن و ڕێوڕەسمی بڵاوکردنەوەی ڕۆمانی (فڕینی پردەکان)

یەکێتیی نووسەرانی کورد/ لقی هەولێر کۆڕێک بۆ ناساندن و ڕێوڕەسمی بڵاوکردنەوەی ڕۆمانی (فڕینی پردەکان) بۆ ڕۆمانووس

(دڵشاد کاوانی). سازدەکات.
١١/١/٢٠٢٤
ڕۆژی پێنجشەممە.
کاتژمێر ٤ ی ئێوارە.
شوێن هۆڵی شەهید مەهدی خۆشناو. بارەگای لقی هەولێر. سی مەتری بەرامبەر گەراجی کۆنی هەولێر.

بەهاتنتان کۆڕەکەمان دەوڵەمندتر دەکەن. هاتن بۆ هەمووانە.